87.3.2
А-45

Абулфараж

Ҳикматлар ва ҳикоятлар

28.02.2022. 1796

87.3.2.
А-45.

Абулфараж

Ҳикматлар ва ҳикоятлар

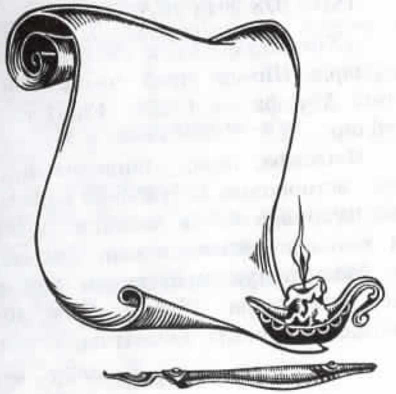

0507

ТОШКЕНТ
«O'ZBEKISTON»
2016

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

УЎК: 821.512.133-4
КБК 87.3г
А45

Русчадан **Қодиржон НОСИРОВ** таржимаси

Абулфараж

А45 Ҳикматлар ва ҳикоятлар [Матн] / Абулфараж; русчадан Қ. Носиров таржимаси. – Тошкент: «O'zbekiston» НМИУ, 2016. – 136 б.

ISBN 978-9943-28-577-4

«Ҳикматлар ва ҳикоятлар» китоби ўрта асрларда Шомда яшаб, ижод этган йирик аллома Абулфараж (1226–1286) қаламига мансубдир.

Фалсафа, тарих, диншунослик, тилшунослик, астрономия ва тиббиёт соҳаларидаги илмий асарлари билан машҳур бу олим ҳикмат ва ҳикоятлар йиғиш билан ҳам шуғулланади.

Мазкур тўпламда турли дин, миллат ва касб вакиллари бўлган оқил кишиларнинг ҳаётидаги ибратли ҳикматлар келтирилган.

УЎК: 821.512.133-4
КБК 87.3г

ISBN 978-9943-28-577-4

© «O'ZBEKISTON» НМИУ, 2016

ЮНОН ФАЙЛАСУФЛАРИ ҲИКМАТЛАРИ

Яхши кайфият боиси

Сукротдан шогирди сўради:

– Сизнинг юзингизда бирор марта қайғу аломати кўрмадим. Доимо яхши кайфиятда бўлишингиз сабаби нимада?

Сукрот жавоб қилди:

– Йўқотиб афсусланадиган бирор нарсам йўқлигида!

Ер синмайди-ку

Диогендан сўрабдилар:

– Мана сен, бочка ичида яшайсан. Борди-ю у синиб қолса, нима қиласан?

– Шу ҳам ташвишми, ахир бочка остидаги ер синмайди-ку?!

Қийшиқ ойна

Бир аёл Сукротга деди:

– Қанчалар хунуксан-а?

Сукрот пинагини бузмай жавоб қилди:

– Қийшиқ ойна тўғри нарсани ҳам қинғир кўрсатади.

Бегунох ўлган маъқул

Суқротни қатлгоҳга олиб келишаётганини кўриб, бир аёл йиғлаб дебди:

– Бу қандай ноҳақлик бўлди! Ахир сен бегуноҳсан-ку?!

– Эй, нодон! Наҳотки менинг бирор айб иш қилишимни ва гуноҳкор сифатида ўлимга маҳкум этилишимни истасанг?!

Узоқни кўра билиш

Бир файласуфнинг қизига бой ҳам, камбағал ҳам совчи қўйибди. Файласуф камбағалга қизини узатибди. Бундан ажабланганларга шундай жавоб берган экан:

– Бойнинг эси пастроқ кўринди, тез кунда бор-будини совуриб, хароб бўлади. Камбағал эса ақлли йигитга ўхшайди, унинг бойиб кетишига ишонаман.

Умумий бахт

Бир файласуфдан сўрашибди:

– Нима барчага баробар яхшилик келтириши мумкин?

У шундай жавоб қилган экан:

– Аҳмоқ ҳукмдорнинг ўлими.

Ким устун

– Сен подшоҳдан нима билан фарқ қиласан? – дея сўрашибди бир донишманддан.

– Подшоҳ – ўз нафсининг қулидир, мен эса – нафсимнинг султониман, – деган экан у.

Икки хил таскин

Афлотундан сўрабдилар:

– Киши бошига кулфат тушса нима билан овунади?

У айтди:

– Ақлли одам «Ўтган ишга саловот», – деб ўзига таскин беради. Гумроҳ эса ўзгалар ҳам шундай аҳволга тушганида овунади.

Сир

Арасту Искандарга шундай панду ўгит берибди:

– Ҳеч қачон сирингни икки кишига айта кўрма. Мабодо сир ошкор бўлиб қолгудек бўлса, сен ким томонидан ошкор қилинганини аниқлай олмайсан. Ва сен ҳар иккисини жазоласанг, оғзи маҳкамни қаттиқ ҳақорат қилган бўласан. Борди-ю икковини авф этсанг ҳам бегуноҳ барибир хафа бўлади, чунки у сенинг вафиримингга зор эмас.

Кимни ақлли дейиш мумкин?

Файласуфдан сўрашибди:

– Кимни оқил деса бўлади?

– Аксарият ҳолатда режалари амалга ошаётган одамни.

Тўғри ва эгри чизиқлар

Арасту айтган экан:

Оқил бошқа бир фаросатли одам билан келиша олади. Нодон эса на ақлли билан ва на ўзига ўхшаган билан тил топишади. Бу

худди икки чизиқнинг бир-бирига мос келиш-келмаслигига ўхшайди.

Чизиқлар тўғри бўлса, доимо бир-бирига тўғри тушаверади; эгри чизиқ эса на тўғри чизиққа, на эгрисига мос келмайди.

У нега театрга келди?

Театр томошасига келган бир нозанинни кўрган файласуф деган экан:

— Сен театр кўргани эмас, театрдагиларга ўзингни кўрсатгани келгансан.

«Фазилат»

Бир файласуфдан сўрашибди:

— Сени нега ҳукмдор ёқтирмайди?

— Ўзидан оқилни ҳеч қайси ҳукмдор ёқтирмайди-да.

Икки оёқли шердан қўрқ!

Бир файласуф ўз ҳукмдорига ишора қилиб шундай деган экан:

— Икки оёқли шер тўрт оёқлисидан хавфлироқдир.

Хурмо ва ёнғоқ

Бир файласуфдан сўрашди:

— Хурмонинг устки қисми, ёнғоқнинг эса мағзи истеъмол қилинишини қандай изоҳласа бўлади?

— Яратувчи неъматларини қандай еб битирилиши тўғрисида эмас, жонзот хаётини сақлаб қолиш ҳақида ўйлаган.

Исмингга монанд бўл

Македониялик Искандар ўз аскарлари ичида Искандар исмли йигитнинг жанг пайти доимо қўрқоқлик қилиб қочишга уринишини кўриб қолди. Ва унга деди:

— Менга қара, ё қўрқоқлик қилмай дадил жангга кир ёки исмингни ўзгартир.

Аёллар қароргоҳи

Баланд деворлар билан ўралган шаҳарни кўриб, файласуф шундай деган экан:

— Бунда фақат аёллар яшаши мумкин. Ҳақиқий эркакларга эса бунақаси ярашмайди.

Гап топди...

Бир дайди мамлакат ҳукмдоридан бир латтал (чақа танга — тарж.) ҳадя қилишини сўради.

— Бундай паст кетиш менга ярашмайди.

— Ундай бўлса менга бир талант (оғирлик ўлчови — тарж.) олтин эҳсон қил.

— Бундай талаб эса сенга ярашмайди.

Ёмон кайфият сабаби

Арастудан сўрашибди:

— Нега ҳасадгўйлар доимо тажанг бўладилар?

— Чунки фақат ўзларининг омадсизлиги эмас, балки ўзгаларнинг муваффақияти ҳам

уларнинг қора кўнгилларига оғриқ бўлиб киради.

Воизлик моҳияти

Файласуфдан сўрашибди:

— Воизликдан мақсад нима ўзи?

— Арзимас одамларни мақтаб кўкка кўтариш, буюклар хизматини эса ерга уриш.

Лаззат ҳақида

Бир файласуф айтган экан:

— Лаззатнинг тўрт хили бўлади: бир дақиқалик, бир кунлик, бир ойлик ва бир умрлик. Бир дақиқалиги — бу ҳирсий муҳаббат лаззати; бир кунлиги — ўғил туғилиб, боланинг йиғиси жонга тегмагунча; бир ойлиги — келинчак ҳомиладор бўлгунга қадар ҳис этиладигани; бир умрлиги эса саломатлик берадиган лаззат.

Аҳмоқликнинг икки белгиси

Афлотун айтган экан:

— Нодоннинг бошқалардан фарқи иккита: гапирган гапларида ўзи учун бирон-бир фойда йўқ ҳамда доимо ноўрин жавоб қилишидир.

Тузалмас тентаклик

— Қандай тентакни тузалмас деб ҳисобласа бўлади? — сўрашди файласуфдан.

— Бир жойда икки марта қоқиладиганни, — жавоб қилди у.

Пифагорнинг шиори

Айтишларича, Пифагорнинг узугида шундай ёзув бўлган экан:

«Қисқа муддатли омаддан, қисқа муддатли омадсизлик аъло».

Нодон оқилликни билмас

Бир файласуф айтган экан:

— Оқил нодонлик нималигини яхши билади, чунки ўзи ҳам ақл киргунга қадар шу каби бўлган. Ғофил эса ақл нималигини билмайди, чунки у ҳеч қачон оқил бўлмаган.

Бемаъниликм

Файласуф айтган экан:

— Инсон дегани ажойиб-да — бойлиги қўлдан кетса ачинади-ю, аммо умри бесамар ўтаётганига парво ҳам қилмайди.

Нима афзал?

Суқротнинг қайнатилган шолғом билан тушлик қилаётганини кўрган бир киши афсусланибди:

— Аттанг, вақтида ҳукмдор хизматига ўтганингда, бу аҳволга тушиб қолмасдинг.

— Агар сен шолғом билан қаноатланиш нималигини билганингда, ҳукмдорга хизмат қилиб юрмасдинг, — дея эътироз билдирди файласуф.

Ўлим ҳақ

Шаробдан заҳарланиб қазоси яқинлигини сезган македониялик Искандар онасига нома йўллабди. Мактубда у катта зиёфат уюштириб, яқинлари вафот этмаган кишиларни меҳмон қилишни сўрабди. Шу билан доно фарзанд онасига ўлим ҳақлиги ва бу дунёга хеч ким устун бўлмаслигини тушунишга, ўғлининг ўлими ҳақида кўп қайғурмасликка чорлайди.

Манбанинг яхши-ёмони бўлмайди

Бир файласуфни койишибди:

— Бунча майдалашиб тубан кетмасанг! Кўчадаги ўткинчидан ҳам сабоқ олишга тайёрсан-а?

— Билим шундай қимматли нарсаки, уни ҳар қандай манбадан ҳам олишга тайёрман.

Тушунганлик аломати

Файласуф шогирдидан сўради:

— Айтганларимга тушундингми?

— Ҳа.

— Ёлғон айтасан. Тилинг буни тасдиқласада, юзингда ҳеч бир ўзгариш йўқ. Тушунган киши юзида қониқиш, хурсандлик аломати бўлади.

Чиройли жонивор

— Ҳайвонлардан қайси бири энг гўзали ҳисобланади? — сўрашибди Суқротдан.

— Аёл киши — жавоб қилди файласуф.

Инсоният фарзандлари

Диоген баланд жойга чиқиб олиб:

— Эй, инсоният фарзандлари, менга яқинроқ келинг, — дея жар солибди. Атрофга анча-мунча одам тўпланибди. Диоген эса уларга қараб:

— Сизлар нега келдинглар? Сизларни ким чақирди бу ерга? Мен инсоният фарзандларини чорладим, бу номга эса фақат файласуфлар муносибдирлар, дебди.

Энг оғир иш

— Бу дунёда энг мушкул вазифа нима? — сўрашибди Диогендан.

— Ўз-ўзини англаб етиш ҳамда барча фикрларини пинҳон тута билиш, дебди у.

Балиқ ва тўр

Бир кимса Суқротга мурожаат қилибди:

— Уйланишга қарор қилдим. Менга бу хусусда бирор жўяли маслаҳат берсангиз.

— Эҳтиёт бўл, балиққа ўхшаб қолма. У тўрга илинса, эркинлик истайди. Қутулгач эса, яна тўр томон ошиқади, — деб жавоб қилди Суқрот.

Энг қулай пайт

— Куннинг қайси вақти овқатланиш мумкин? — сўрашибди Суқротдан.

— Егулиги бор киши очликни сезган пайт овқатлансин, йўқсил эса уни топгандан сўнг тановул қилгани маъқул.

Ҳукмдорга ўгит

Арасту Искандарга йўллаган номаларидан бирида қуйидагича панд берган экан: «Лашкар билан хушмуомала бўл, аскарлар сен тўғрингда ёмон фикрда бўлмасин. Нотўғри хулоса ўзбошимчаликка олиб келиши ҳеч гап эмас».

Дўст билган сир

Файласуф айтган экан:

– Душманингдан яширган сирни дўстингга ҳам айтма, чунки дўстлик абадий бўлишига кафолат йўқ.

Бойлик нимада?

Диогендан бир бадавлат одам ҳақида, ҳақиқатдан ҳам у бойми, дея сўрабдилар.

– Билмайман, – жавоб қилибди Диоген. – Мен фақат унинг пули кўплигини биламан.

– Демак, бой экан, – хулоса қилди сўраганлар.

– Пули кўп – бой, degани эмас, – сўз қотди Диоген, – борига шукур қилиб, қаноатланган одамни бой деса бўлади.

Унинг бойлиги

Диогендан бир ҳукмдор сўрабди:

– Қани сенинг бойлигинг, мулкинг?

– Мана буларда, – Диоген шундай деб талайгина шогирдларини кўрсатди. У бу гапи билан ўқувчиларига берган билимларини назарда тутмоқда эди.

Қайси бири ёмон?

– Истагимизга хилоф равишда содир бўлган ҳодисадан ёмони йўқ, – деди бир киши.

– Биз кутган нарсанинг умуман содир бўлмаслиги, ундан-да аянчли, – гап қистирди иккинчи бир киши.

Беттачопарликка жавоб

Кунлардан бир кун Афлотуннинг камбағаллигини юзига солишди, у шундай жавоб қилди:

– Наҳотки мен хасислик қўриқлаётган, исрофгарчилик эса сочиб юбораётган нарсага ҳирс қўйишим керак?

Кўнгилсизликлар олдини олиб

Македониялик Искандарга қимматбаҳо шиша идишлар тортиқ қилишди. Совға унга жуда манзур бўлди. Бироқ хизматкорга шу заҳоти идишларни синдириб ташлашни буюрди. Сўнг ҳайрон бўлганларга тушунтирди:

– Эртами-кеч чўриларим барибир синдириб қўядилар. Ҳар сафар синганда ранжийвергандан, бирваракайига бир мартагина кайфиятим бузилгани маъқулроқ.

Беайб парвардигор

Афлотундан сўрашди:

— Нега ақл ёнида доимо жаҳл юради?

— Чунки дунёда бенуқсон инсон бўлмайди, — жавоб қилди файласуф.

Бефаҳмлик ҳақида

Арасту айтган экан:

— Нодон ўзининг бефаҳмлигини сезмайди, хижолат ҳам чекмайди. Бу худди маст одам баданига тикон санчилганини сезмагани кабидир.

Муҳим фарқ

Арастудан сўрабдилар:

— Кўпчиликдан нима билан фарқ қиласиз?

— Кўпчилик ейиш-ичиш учун яшайди, мен эса яшаш учун еб-ичаман.

Офатнинг ками

Бир киши ҳаддан ташқари ориқ аёлни танлаб уйланибди. Нега бундай қилганини сўрашганда, у жавоб қилган экан:

— Мен офатнинг энг озини танлаб олдим.

Энг катта хавф

Эронга юриш пайти македониялик Искандарга аъёнлардан бири шоҳ Доронинг гўзал қизлари борлигини маълум қилибди. Бунга бепарво Искандар айтган экан:

— Жангда енгилиш шармандалик, бироқ душман аёллари домига тушиш ундан-да аянчлироқдир.

Кимнинг шўри қурийди?

Суқрот бир бой билан ҳамроҳ бўлиб йўлда борарди. Шу атрофда қароқчилар изғиб юрганини эшитиб қолишди. Шунда бой:

— Агар мени таниб қолишса, шўрим қурийди, — дея талвасага тушди.

— Борди-ю мени танимай қолишса, уларнинг ўғларига вой, — деган экан Суқрот.

Ўринли савол

Бир бой ҳовлиси дарвозасига «Бу эшикка бало яқинлашмасин» деб ёзиб қўйди: Буни кўрган Диоген сўради:

— Энди хотинининг уйга қандай киради?

Қоттан нон лаззати

Бир файласуф қоттан нонни сувда ивитиб ҳузур билан тановул қилаётганини кўрган кимса ҳайрон бўлиб сўрабди:

— Наҳотки қоттан нон шундай ҳузур бағишласа?

— Мен уни атайин ҳузур қилиб ейиш мумкин бўлган ҳолатгача сақлаб қўйгандим, — жавоб қилди файласуф.

Искандар ва амазонкалар

Жангчи аёллар устига юриш қилишдан олдин Искандар мушоҳада қилди.

«Агар мен уларни енгсам — бу обрў келтирмайди. Борди-ю, Худо уриб, енгилиб қолсам — бундан ортиқ шармандалик бўлмас», — дея ҳарбдан воз кечган экан.

Бундай қилиш керак эмас

Гиппократ айтган экан:

— Дўстга яхшилик қиламан, деб ўзига ёмонлик орттирган киши — аҳмоқдир.

Икки содиқ ҳимоячи

Яна Гиппократ айтган экан:

— Аёл кишининг иккита содиқ ҳимоячиси бўлади — бири унинг эри, иккинчиси эса — қабр. Ҳар иккови ҳам хотинни яширади.

Шакл ва моҳият

Гиппократга хотини дебди:

— Ўғлимиз сизга хеч ҳам ўхшамайди-я?

У хотинига жавоб қилди:

— Мен фарзандимга энг муҳим нарсани — инсоний моҳиятни бердим, қиёфа эса онасидан ўтган.

Ўзингга боқ

Гиппократ айтади:

— Оқил одам кўзгуга қараб туриши керак. Агар юзи хунук бўлса, ҳеч бўлмаганда ёмон қилиқларини йўқотишга ҳаракат қилади. Агар ҳусни чиройли бўлса, номуносиб ишлар билан юзига доғ туширмасликка уринади.

Энг яхши таълимот

Файласуфдан сўрашибди:

— Қайси таълимот буюк ҳисобланади?

— Нодонлар рад этган таълимот, — жавоб қилди файласуф.

Ўринларини алмаштириб қўйинг

Файласуф бир шаҳарда омадсиз саркарда ва укувсиз ҳаким ҳақида эшитибди. У шаҳарликларга шундай маслаҳат берибди:

— Буларнинг ўринларини алмаштириб қўйсангиз яхши бўлади. Қўшинга қўмондон қилиб ҳакимни тайинланг, унда одам ўлдириш тажрибаси катта, саркарда эса табиблик қилгани маъқул, чунки у одам ҳаёти хусусида ўта эҳтиёткор.

Икки нуқсон

Афлотун айтган экан:

— Ҳеч нарса билмайдиган ва билишга ҳам интилмайдиган киши энг расво одамдир, чунки унда бирданига икки камчилик мавжуд.

Кимни кимга раҳми келади?

Бир киши Сукротга деди:

— Сенга раҳмим келади — сен шундай қашшоқсан-ки!

— Агар сен қашшоқлар ҳис этадиган туйғулардан маҳрум эканлигингни билганингда эди, менга эмас, аксинча, ўзингга ачинардинг.

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI
TOSHKENT VILOYATI CHIRCHIQ
DAVLAT PEDAGOGIKA INSTITUTI
AXBOROT RESURS MARKAZI

Нотиқ учун муҳими

Суқротга бир киши деган экан:

— Сенинг нутқларингни одамлар тушунмайдилар.

— Бундан ортиқча ташвишланмайман. Аммо борди-ю сен менга гапларинг телба-тескари, деганингда диққат бўлган бўлардим.

ФОРС ДОНИШМАНДЛАРИ ҲИКМАТЛАРИ

Ким кимга зор

Кир донишманд Хурмуздга йўллаган номасида шундай ёзган экан: «Ҳукмдорлар доно маслаҳатчиларга муҳтож эканликларини, донолар эса ҳукмдорларга зор эмасликларини яхши тушунсалар эди, ҳукмдорлар донишманд остонасини тавоф қилишларига ҳеч ким ажабланмас эди».

Ғалабадан ғалабанинг фарқи

Бузургмеҳр айтган экан:

— Бир ғалаба эвазига бир умр бўйин эгиб юргандан, бир марта бош эгиб, сўнг мутлақ ғалабага эришган афзалдир. Бизда ҳам шундай бўлган эди: бир шахс аввал камситилишига чидади, сўнг устимиздан умрбод ҳукмронлик қилди.

Бебаҳо бойлик

Бузургмеҳрдан сўрабдилар:

— Қайси бебаҳо бойликни одамлар қадрламайдилар?

— Камтаринликни, — жавоб қилди у.

Ҳамма нарсанинг ҳам чегараси бор

Бузургмеҳр яна айтган экан:

— Сабр қилмоқ — яхши фазилатдир, аммо ҳаёт шунчалик қисқаки, чексиз сабр ҳам имконсиздир.

Ким ҳақиқатни ёқтирмайди?

Донишмандан сўрашди:

— Нима учун ҳақиқатгўй киши ҳеч кимга ёқмайди?

— Чунки ёлғончилар шундай деб ўйлашади.

Ёлғончи ёки аҳмоқ

Бир донишманд деган экан:

— Бойликни кўргани кўзим йўқ, деган кишига, токи у гаплари ростлигини исботламагунча ишонмайман. Исботлаганида эса, мен унинг қирт аҳмоқ эканлигига ишонч ҳосил қиламан.

Тақдир

Бир донишманддан, умрни узайтириш чораси борми, деб сўрашибди. У шундай жавоб қилибди:

— Ўлим пешонангизга ёзилган бўлса, излаб овора бўлманг, ўзи келади. Борди-ю аксинча бўлса, яна қидириб юрманг, барибир тополмайсиз.

Аҳмоққа яхшилик қилмоқ...

Бир донишманд деган экан:

— Аҳмоққа яхшилик қилмоқ — чўчқага қимматбаҳо тақинчоқлар осиб қўйиш ёки заҳарли илонга асал ялатиш билан баробардир.

Пировардида...

Бир донишманд деган экан:

— Шариат талабларини бажаришга куч, заковат топган инсон яна ҳам бақувват бўлиб кетаверади ва аксинча, шариат қоидаларини бузишга журъат қилган одам пировардида кувватдан қолади.

Чақимчининг иши

Шоҳ Ануширвон ўзи тановул қиладиган таомларни, ичадиган ичимликларини бошқа биров ичмасин, дея фармойиш чиқарди. Аммо озгина вақт ўтар-ўтмас, бир амалдор бошқа бир амалдорни зиёфатга чақириб, тақиқланган таомлар ва ичимликлардан дастурхонга қўйди. Меҳмон маишатдан қайтибоқ, мезбон устидан шоҳ номига чақувнома йўллади. Кўп ўтмай чақимчи ўша нома ортига ёзилган жавобни олди: «Садоқатингизни эътироф этамиз ва албатта Фармони Олийни бузганни жазолаймиз. Яна шуни таъкидлаймизки, ул киши сен каби бадкирдорга ишонгани учун, айниқса, жазога лойиқдир».

Кимни яхши кўрасиз?

Шоҳ Хусравдан сўрашибди:

— Сиз қайси ўғлингизни кўпроқ яхши кўрасиз?

— Тартиб-интизомга риоя қиладиган, ор-номусли ҳамда доимо жамиятда юксак поғоналарни эгаллашга интилганини.

Қудрат белгиси

Подшоҳ Ардашер айтган экан:

— Ҳукмдор қудрати ғазаб сабабчисини таъқиб этишида эмас, балки унга нисбатан бағрикенглигида намоён бўлади.

Давлат ҳақида

Шоҳ Ардашер айтган экан:

— Дин — дунё пойдевори, ҳукмдор — юрт посбонидир. Мустаҳкам пойдеворсиз дунё емирилишга маҳкум, посбони йўқ мамлакат эса талон-тарож бўлиши муқаррар.

Минг динорга уч ҳикмат

Кунларнинг бирида бозорда бир киши шундай деб бақириб юрган экан:

— Минг динорга уч ҳикмат оладиган борми? Бор бўлса менинг олдимга келаверсин!

Бундан хабар топган Шоҳ Хусрав ўша одамни ҳузурига олиб келишни буюрди.

— Хўш, қанақа ҳикматлар экан? — сўроққа тутди шоҳ.

— Аввал динорларни келтиришни буюринг, — жавоб қилди донишманд.

Динорлар келтирилгач, сўз бошлади:

— Биринчи ҳикмат: «Сизнинг салтанатингизда бирорта ҳам инсофли, софдил одам йўқ». Иккинчи ҳикмат: «Гарчанд ҳамма кишилар ноинсоф бўлса-да, улардан юз ўгириб бўлмайди, чунки улар бўлмаса бирор иш битмайди». Учинчи ҳикмат аввалги иккинчидан келиб чиқади: «Шоҳ одамлардаги ноинсофликнинг олдини олишни, улардан қанчалик йироқ юришни билиши учун бу иллат кимда қай даражада эканлигини яхши сезиши керак».

Шоҳга ҳикматлар ёқиб тушди. У донишмандни мақтаб, унга яна минг динор беришни буюрди, аммо файласуф ҳатто аввалги пулларни ҳам олишдан бош тортди. Ҳукмдор ҳайрон:

— Нега бўлмаса сен ҳикматларни пулга сотаман, деб динорни кўзинг олдига келтириб қўйишимни ҳам талаб қилдинг?

— Бизнинг давримизда илмни тиллога сотиб оладиган одам борми ё йўқлигини билмоқчи эдим, — жавоб қилган экан файласуф.

Бекорчилик ҳақида

Анушeрвон айтган экан:

— Бекорчилик турли бўлмағур фикрлар туғдиради, бу эса ўз навбатида, нотинчлик келтириб чиқаради.

Умид билан яшасин

Бир шоҳ ўғлига насиҳат қилибди:

Тахтга эгалик қилганингда қўшиннинг [illegible] кўпайтирма. Йўқса, уларда сенга бўлган тобелик ҳисси йўқолиб, ўз ишига совуққонлик билан қарай бошлашади. Лекин уларни муҳтожликка ҳам дучор қилма, сендан ғазабланишмасин. Барчани хизматига яраша рағбатлантириб бор. Шундай қилгинки, улар сендан доимо умидвор бўлишсин.

Найза, камон ўқи ва шамшир

Бузургмеҳр айтган экан:

Подшоҳнинг яқин маслакдошларини найзага ўхшатиш мумкин — улар узоқдаги душмандан ҳимоя қиладилар. Бошқаларни камон ўқига ўхшатаман — улар учиб кетадилар-у, қайтмайдилар. Учинчилари шамширга ўхшайди — улардан фақат яқин масофада фойдаланиш мумкин.

Эҳтиёткорлик зиён қилмайди

Шоҳ Хусрав айтган экан:

Ўзингдан узоқлаштира олмаган кишига ўз нафратингни ҳеч ошкор қилма.

Тузишдан бузиш осон

Бузургмеҳрдан сўрабдилар:

Нега дўстлар тез душманга айланиб қолишади-ю, душманларнинг дўстлашиши жуда кам учрайди?

У жавоб қилди:

Чунки уй қуришдан бузиш, буюмни тузатишдан синдириш, пулни топишдан сарф қилиш осон кечади.

Доимо керак

Бузургмеҳр яна айтган экан:

— Мевалар пишиши кузга керак, гулнинг очилиши баҳорга. Аммо йигитларга эпчиллик, қизларга сулувлик, мусофирга эса камтарлик ҳар дам зарур.

Душманларга ақл берсин

Шоҳ Хусравдан сўрашибди:

— Кимларга биринчи навбатда ақл киришини истар эдингиз?

— Душманларимга. Оқил душман охирини ўйламай жанг отига минмас. Нодонни эса номаъқул ишдан тўхтатиб бўлмайди.

Тўрт таскин

Бузургмеҳрни қамоққа солганларида уни йўқлаб келган дўстлари сўрашган экан:

— Сенинг бу бахтсизлигингда кўнглинг таскин топадиган нарса борми?

У жавоб қилибди:

— Мен тўртта нарсани ўзимга қайта-қайта такрорлайман ва бу менга таскин беради. Аввало, менинг бу аҳволга тушишим — тақдир тақозосидир, бундан қочиб қутулиб бўлмайди; иккинчидан, менинг азобларим қанчалар беҳад бўлмасин, сабр қилмоқдан ўзга иложим йўқ; учинчидан, бундан ҳам ёмон аҳволга тушиб қолишим мумкин эди; тўртинчидан, эҳтимол, менга омонлик яқиндир, фақат камина бу хабардан ғофилдирман.

Уч омил

Бир подшоҳ янги ўлкани босиб олгач, лашкарбошисига айтган экан:

— Яхши билан дўст тутин, нодонга аёвсиз, шафқатсиз бўл, бошқаларга нисбатан эса қонун билан иш кўр.

Ҳурматга сазовор ягона инсон

Подшоҳ ғазаб билан келиб Бузургмеҳрни дорга осишни буюрди. Бундан хабар топган шоҳ қизи боши очиқ ҳолда эркаклар орасидан дор томон югуриб кетди. Аъёнлар дор остидагина маликага етиб олишди: у ўранган эди. Ҳайрон бўлган хизматкорлар нега шоҳ қизи эркаклар оломони ўртасидан беҳаёларча ялангбош чопиб ўтгани, бу ерда эса бошини ўраб олгани сабабини сўрашганди, у жавоб қилибди:

— Чунки ҳурмат қилишга арзийдиган ягона инсон шу эди.

Жумбоқ

Бузургмеҳр деган экан:

— Ҳаётда доимо тескари бўлади: сени ҳурмат қилганларга бефарқ қарайсан, сендан нафратланганларга эса муҳаббат изҳор этасан.

Беайб парвардигор

Бузургмеҳрдан Комил инсон ҳақида сўрашганда, у жавоб берган экан:

— Фақаттина умрбоқий (яъни тангри, демоқчи — тарж.).

Билганига ҳақ олади

Бузургмеҳрнинг хотини эридан бир нарсани сўраган эди у: «Билмайман», — деб жавоб берди. Ажабланган хотини айтди:

— Сиз подшоҳнинг ишонган маслаҳатчисисиз, у сизга катта маош тўласа-ю, менинг оддий саволимга жавоб тополмайсизми?!

Бузургмеҳр жавоб қилган экан:

— Мен билмаганларим учун эмас, билганларим учун маош оламан. Агар билмаганларим учун ҳам менга ҳақ тўлашганларида, подшоҳ хазинаси етмаган бўлур эди.

Ким нимага муҳтож

Донишманд Исфандиёр айтган экан:

— Энг чопағон отга ҳам бир қамчи керак, камтарин, иболи аёлга ҳам бир эр керак, энг оқил ҳукмдорга ҳам доно маслаҳатчи керак.

Шароб ҳақида

Хусрав айтган экан:

— Шароб билан қалбингдаги ғам-аламни вақтинчагина унутиш мумкин.

Маъноли сукут

Подшоҳ Кайковус қазо қилганда унинг донишмандларидан бири айтган экан:

— Кечагина менга жуда кўп нарсаларни жон куйдириб уқтирган эди, аммо бугунги сўзсиз ётиши олдингисидан таъсирлироқ.

Қалб ва тана

Бир донишманд айтган экан:

Илм инсон қалбига тана учун зарур бўлган озиқдан ҳам кўпроқ муҳимдир.

Тақдир ва қадр-қиммат

Донишманд Шопур шундай деган экан:

— Аҳмоқнинг ишлари юришиб, оқил иши орқага кетаётганини кўрганим сари одамлар тақдири уларнинг асл қадр-қимматига ҳеч ҳам боғлиқ эмаслигига ишонч ҳосил қиламан.

Подшоҳ аъёнлари ҳақида

Ардашер айтган экан: «Ҳукмдор ўз атрофига муносибларни тўплаши зарур бўлса-да, кўпинча, бу ўринларга номуносиблар раво кўрилади».

Хотин маслаҳати

Бузургмеҳр айтган экан:

У ёки бу масалада бир қарорга келолмай қийналсанг, хотининг билан маслаҳатлаш ва у айтганнинг тескарисини қилавер, адашмайсан. Чунки, хотиннинг деганини қилиш — ўз жонига душманликдир.

ҲИНД ДОНИШМАНДЛАРИ ҲИКМАТЛАРИ

Тасалли

Айтишларича, ҳиндларда бир удум бор экан: яқинларидан бирортаси вафот этган кишининг

ҳовлисига дўстлари қуролланиб келиб қуйидаги сўзларни айтишар экан:

— Бизга жигарбандингиз жонини олганни кўрсатинг! Биз уни ўлдирамиз!

Хонадон эгалари эса қуйидагича жавоб қилишар экан:

— Унинг қотили кўзга кўринмайди, уни енгиб ҳам бўлмайди.

Шунда келганлар мотамдагиларга шундай тасалли беришар экан:

— Унинг қудрати бизнинг ҳам кучимиз етмайдиган даражада бўлса, демак иложимиз қанча, ортиқ қайғуришнинг кераги йўқ, бардам бўлинг…

Битмас жароҳат

Бир донишманд айтган экан:

— Найза қолдирган яра тез фурсатда тузалиб кетади, аммо сўздан етган жароҳат битмасдир.

Дунё лаззати ҳақида

Бир донишманд айтган экан:

— Бу дунё лаззати худди денгиз сувига ўхшайди: қанча кўп ичсанг, шунча кўп ташна бўласан.

Нодонга фойда йўқ

Бир донишманд айтган экан:

— Қуёш соғлом кўзлар учун оламни нурафшон этиб, оғриқ кўзлар учун эса зарар

етказгани каби таълим фойдасини ақлли кишигина билади, нодон учун эса бу фақат зиён.

Душманга ишонма

Бир донишманд айтган экан:

— Душманинг қанчалар ёқимли гапирмагин, унинг гапларига ишонма. Ёдингда тут: сув қайнаб тошса, оловни ўчиради.

Тўрт фазилат

Бир донишманд айтган экан:

— Шароб ичган тўрт ҳолатга тушади: аввал товусга ўхшайди, ҳаракатлари бежирим, улуғвор кўринади. Кейинроқ эса маймун каби ҳамма билан хиринглашиб ҳазиллаша бошлайди. Сўнг ўзига бино қўйган мағрур шерга айланади. Ва ниҳоят, тўнғиздек балчиққа беланиб ётади.

Руҳ ва тана

Бир донишманд деган экан:

— Ақли расолар руҳ тетиклигига интилишади, нодон фақатгина танани эъзозлайди.

Энг ёмон мамлакат

Бир донишманддан сўрашибди:

— Қайси мамлакатда шароит ёмон ҳисобланади?

— Қаерда тўқлик ва осойишталик бўлмаса, — жавоб қилди у.

Олти беқарор

Бир донишманд айтган экан:

— Қуйидаги олти нарса табиатан беқарор бўлади: булут сояси, аҳмоқнинг дўстлиги, аёл муҳаббати, ортиқча бойлик, золим ҳукмдор, сохта шуҳрат.

Ҳалок қиладиган одамлар

Бир донишманд деган экан:

— Дунёда беш тоифа одамлар ҳаммани ҳалок қилади:

1. Ўзи чаласавод бўлатуриб бошқага ўргатмоқчи бўлганлар;
2. Сохта мақсадга интилувчилар;
3. Аъёнлар билан маслаҳатлашмайдиган ҳукмдор;
4. Ёлғончи хизматкор.

Уларнинг гапига ишонманг

Бир донишманд айтган экан:

— Қуйидаги икки хил одамнинг гапига ишониб бўлмайди:

Бири — «Мардонавор жанг қилдим», — дея мақтанган, аммо ҳеч бир ери заррача шикастланмаган сипоҳга;

Иккинчиси — «Бу дунё лаззатларидан воз кечган зоҳидман», — дейдиган семиз руҳонийга.

Ҳожати йўқ

Бир донишманддан сўрашди:

— Кимга ортиқча пул сарфлашнинг ҳожати йўқ?

У жавоб берди:

— Марҳумга.

Сувсиз дарё

— Эрсиз хотинни нимага ўхшатса бўлади? — сўрашди донишманддан.

— Қуриган дарёга, — жавоб қилди у.

Қандай ўхшашлик бор?

— Нодон билан кўр ўртасида қандай ўхшашлик бор? — сўрашди файласуфдан.

— Кўр ёруғлик билан қоронғиликни ажрата билмагандек, нодон ҳам оқ-қоранинг фарқига бормайди.

ЯҲУДИЙ ДОНИШМАНДЛАРИ ҲИКМАТЛАРИ

Ўзини тута билишлик ва ахлоқсизлик

Бир донишманд айтган экан:

— Ўзини тута билишлик ва ахлоқсизлик хатти-ҳаракатлардагина эмас, балки сўзларда ҳам намоён бўлади.

Хайрихоҳлик

Бир бадавлат одамдан сўрашибди:

— Нега тўйиб овқатланмайсиз? Егулигингиз етарли бўлса...

— Оч юрган инсонларни унутмаслик, уларни ақаллироқ тушуниш мақсадида, — жавоб қилган экан у.

Қамоқхона ҳақида

Кимдир қамоқхона дарвозасига ёзиб қўйибди:

«Бу ғурбатхонага одамлар тириклайин кў-
милади. Бунда ҳақиқий дўстлик синалади, душ-
ман ғазабидан ҳам татиб кўрилади».

Заиф душман ва қудратли дўст ҳақида

Донишманд айтган экан:

— Заиф душманингни кучли бил, ундан эҳтиёт бўл. Қудратли дўстингни эса заиф бил — унга ишониб қолсанг, заиф душмандан ҳам енгилишинг мумкин.

Ўч олишга ошиқма

Ўч олишга ошиқиш подшоҳга муносиб иш эмас, чунки унда хоҳлаган вақт буни амалга ошириш имкони бор.

Гўшт гўшт емоқда

Гўшт еб турган одамни кўриб, бир зоҳид деган экан:

— Гўшт гўшт емоқда.

Туҳфа қарзни босмайди

Донишманд айтган экан:

— Тақво талабларини бузиш эвазига эзгу ишларни амалга оширган одам таҳсинга лойиқ эмасдир, зеро туҳфа қарзни босмайди.

Меъёр

Донишманд айтган экан:

— Ортиқча сув экинни чиритгани каби ортиқча таом ҳам танага зиёндир.

Ёқуб пайғамбарнинг номаси

Ривоят қилишларича, Юсуф ўз укаси Бинёминни зиндонбанд қилганида, уларнинг отаси Ёқуб Юсуфга йўллаган мактубда қуйидаги сўзларни битган экан: «Пайғамбарлар ўғирлик қилмайдилар, уларнинг зурриёдлари ҳам бундан йироқдир».

Ҳабиб

Худо Иброҳимдан сўраган экан:

— Нега мен сени ўзимга дўст деб танлаганим боисини биласанми?

Иброҳим жавоб қилибди:

— Мени бундан воқиф этгин, эй эгам!

— Чунки сен ўзингга таҳқирловчининг эмас, хақоратланувчи қисматини танлаб олдинг.

Ташқи қиёфага ишонма

Донишманд айтган экан:

— Ҳийлагар — илонғоч одамга ўхшайди: бежирим, сип-силлиқ, ялтираб туради. Аммо сал эътиборсизлик қилсанг борми — қонингни тўкади.

Ўз вақтингни тўғри тақсимла

Бир киши ўғлига насиҳат қилибди:

— Вақтингни уч қисмга бўлиб қўй: бир қисмини тоат-ибодатга, иккинчи қисмини савдога, учинчи қисмини дам олишга ажрат. Дам олаётган пайтингда баданингни тарбия қил, йўқса бошқа икки бурчингни бажара олмай қоласан.

Тош ичида жавоҳир

Донишманд айтган экан:

— Камтарона, кўримсиз кийинган одамни менсимаслик номаъқулчиликдир. Содда кийим бизнинг нигоҳимиздан у кишининг донишмандлигини, яхши фазилатларини яшириб турган бўлиши мумкин.

Дўстингга ҳам айтма

Бир одам ўғлига ўгит берибди:

— Қашшоқлашиб қолганингни ҳатто яқин дўстингга ҳам сездирмагин, чунки у сенга нисбатан димоғдорлик қила бошлаши мумкин.

Тарбия кучи

Донишманд айтган экан:

— Бирон бир фикрга эга бўлмаган тана — ўлик танадир. Ёмғир суви ташландиқ ерга ҳаёт ато этганидек, таълим-тарбия танага жон бағишлайди.

Кечиримлилик

Донишманд айтган экан:

— Оқил одам бошқалар айбини кечира билади.

Бойлик ҳақида

Донишманд айтган экан:

— Бойлик барча қусурларни яшира олади.

Виждон азобидан халос бўлиш

Донишманд айтган экан:

Ёшликдан ўзини номаъқул ишлардан тийиб келган инсон виждон азобидан фориғ бўлур.

Ўжарлик ва сабот

Донишманд айтган экан:

— Ёшлик қусури ҳисобланмиш ўжарлик киши кексайганда яхши фазилат — саботга айланиши мумкин.

Ўз ишларингни таҳлил қилиб юр

Бир киши айтган экан:

— Ўз ишларингни таҳлил қилар экансан, шунча мунча камчиликларингга ақлинг етиб қолади.

Айбига иқрор бўлгани — кечирим сўрагани

Бир киши айтган экан:

— Адашган кимса ўз айбини бўйнига олиши — унинг кечирим сўраганидир ва бу нарса шафқатга олинмоғи лозим. Унинг пушаймонлигини кечиришга лойиқдир.

Жаҳлдор дўст ҳақида

Бир киши айтган экан:

— Гарчанд табиатан оқил одам бўлсада, жаҳлдор дўстга таяниб бўлмайди.

Эгиз қусурлар

Кимдир айтган экан:

— Очкўзлик ва нодонлик эгиздирлар. Очкўзлик нодонликни келтириб чиқаради.

Подшоҳ олдида

Бир киши айтган экан:

— Гарчанд сен подшоҳга яқин киши бўлсанг ҳам, унинг олдида зириллаб тургин. Шунда сенга нисбатан унинг меҳри яна ҳам ортади.

Эҳтиёткорлик зиён келтирмайди

Донишманд айтган экан:

— Қариндош-уруғлари четлаштирган одамни оилангга яқинлаштирма, чунки хешлари уни сендан яхшироқ биладилар.

Муқаррар нохушлик

Донишманддан сўрабдилар:

— Қандай одам ҳаётида кўпроқ хафагарчиликлар бўлади?

— Бесабр, бунинг устига ҳамма нарсадан умидвор одамда.

Бетакаллуфлик ҳақида

Донишманд айтган экан:

— Бетакаллуфлик — ҳурмат-эътиборга путур етказади.

Муғомбирлик

Бир одам танишига йўллаган номасида шундай ёзибди: «Фалон ишда менга ёрдам беришингни сўраб, фалончини сенинг олдингга жўнатаяпман. Бу иш билан сенинг олдингга шахсан ўзим бормай, бу одамни юборганимдан хафа бўлмасанг. Мақсадим, у сенинг менга бўлган ҳурматингни ва доимо ёрдамга шайлигингни кўриб қўйсин».

Беэътибор бўлма

Донишманд айтган экан:

Ўзингдан паст одамларга эътиборсизлик қилмагин — улар сенинг юксак поғоналарга кўтарилишингда асқотиб қолиши мумкин.

Нодоннинг кўргани

Донишманд айтган экан:

Пашша, одатда, тананинг яраланган жойига қўнгани каби нодон ҳам одамлардаги камчиликларнигина кўради.

Баҳснинг сабаби

Бир киши айтган экан:

Ҳақиқат излаб баҳс юритилса, мунозара узоққа чўзилмайди. Зеро, ҳақиқат битта ва баҳслашувчи томонлар уни албатта тезда топадилар. Борди-ю, тортишувдан мурод фақат ғалаба бўлса, унда баҳс кимдир енгиб, мағлуб устидан тантана қилмагунча авжига чиқаверади.

Ҳукмдорга насиҳат

Агар султон ўз фуқароларини тўғри йўлга солишни истаса, бунинг учун даставвал ўзи тўғри

бўлмоғи лозим. Аксинча бўлса, қинғир жисмни ростламай туриб, унинг соясини тўғриламоқчи бўлган нодонга ўхшаб қолади.

Унумсиз ерга уруғ ташлама

Бир киши айтган экан:

— Агар сен бирор кишига яхшилик қилмоқчи бўлсанг, аввал ўша одамни синаб кўрмоқ лозим. Уста деҳқон ҳам уруғ қадашдан бурун тупроқнинг унумдорлигини яхшилаб ўрганади.

Одил ҳукмдор ва мустаҳкам давлат

Бир киши айтган экан:

— Адолатсиз подшоҳ қўлида давлат тезда емирилади. Одил подшоҳ даврида эса мустаҳкамланади. Чунки адолат — яратади, бироқ бунга узоқ муддат талаб этилади.

Қўрқув ва даҳшат

Донишмандлан сўрашибди:

— Қўрқув билан даҳшат ўртасида нима фарқ бор?

— Қўрқув гуноҳдан олдин бўлади, даҳшат — гуноҳ қилиб қўйгандан сўнг.

Нотиқлик санъатининг чўққиси

Бир киши айтган экан:

— Нотиқлик санъатининг чўққиси — ёлғонни ҳақиқат деб, ҳақиқатни эса бўҳтон деб ишонтира билиш, айни пайтда кишилар хоҳламаган ишларни қилдириш, исталган нарсалар-

ни эса воз кечишга мажбур қилишдир. Шундай ишонтириш керакки, одамлар ихтиёрий равишда ҳаракат қилсинлар.

Меъёрида бўлса фойдали

Донишманд айтган экан:

— Киши жим турса — идрок ухлайди, гапирганда — идрок уйғоқ бўлади. Уни ҳам, бунисини ҳам меъёрида ушлаган ақл таҳсинга лойиқ. Чунки уйқу ва уйғоқлик ҳам, сукут ва гапириш ҳам инсон фойдасига хизмат қилмоғи керак.

Гапирмаган маъқул

Бир киши айтган экан:

— Айтмаганимдан кўп пушаймон бўлганман, аммо айтганим каби беҳад эмас.

Ўз сўзининг тутқуни

Бир киши айтган экан:

— Айтилмаган сўзнинг устидан ҳукмдорсан, айтилгач эса ўз сўзингнинг тутқунига айланасан.

Сергап бўлма

Бир киши айтган экан:

— Камгап бўлган яхши, сергаплик ўткир қиррали тошлар тўла далага ўхшайди.

Ўзганинг гуноҳини санама

Бир киши айтган экан:

— Бошқанинг гуноҳларини санамай, ўз камчиликларини тўғирлаган одам пировардида бахтиёр бўлади.

Худонинг марҳамати ва нафрати

Донишманддан сўрашибди:

— Худонинг марҳамати билан нафрати қандай билинади?

У жавоб қилган экан:

— Агар ёшлар ақли ва тақвоси билан кексаларга ўхшаса — бу Худонинг марҳаматидан. Борди-ю, кексалар ақл ва тақвоси билан ёшларга ўхшаса — бу Худонинг нафратидандир.

Аёл ибодати

Бир киши айтган экан:

— Аёлларга ибодатхонада эмас, уйларида ибодат қилмоқ маъқулдир. (Бу билан ибодатга келган кишиларда ҳам хирс уйғониб қолиши мумкин, демоқчи)

НАСРОНИЙ РОҲИБЛАРИ ҲИКМАТЛАРИ

Эзгулик ғалаба қозонади

Черков оқсоқолларидан бири шундай дебди:

— Ёш зоҳидлар даставвал шунчаки шухрат, мартаба учун яхши ишларни амалга оширадилар. Лекин аста-секин ҳақиқий эзгулик уларнинг вужудини қамрай бошлайди-ки, бу нарса уларни илоҳий ҳикмат учун ҳаракат қилишга ундайди.

Попугини пасайтириб қўйиш учун...

Яна бири деган экан:

Парвардигор черков оқсоқоллари кибру ҳавога берилиб кетганини кўриб, уларнинг попугини пасайтириб қўйиш учун ўз меҳнатлари билан эзгу ишларни адо этувчи оддий одамлар олдига юборди: Антонийни — этикдўзнинг олдига, Макарийни — икки оддий аёл олдига, Пафнутийни — мусиқачи олдига, қолган икки зоҳидни эса — чўпоннинг олдига.

Гуноҳлардан фориғ бўлиш йўли

Бир роҳиб шундай деган экан:

— Ҳаёт ташвишлари билан яшаётган инсон кундалик ишлар билан бўлиб, гуноҳларини сезмайди. Агарда у дарвешона тарзда, чўлда сокин ҳаёт кечирса, унинг қалби Худога яқинлашади, покланади.

Сукут

Агафон ота уч йил давомида оғзида тош олиб юрди — натижада у сукут сақлаш санъатининг чўққисига эришди.

Бир хил муносабат ва комиллик

Бир зоҳид айтган экан:

— Роҳиб барчани бирдек хуш кўрмаса, у ҳали комилликка эришмаган ҳисобланади.

Файласуфлар ва зоҳидлар

Бир гуруҳ файласуфлар зоҳидлар билан баҳс юритмоқ мақсадида улар таркидунё қилиб

яшаётган даштга боришибди. Бир файласуф гап бошлабди:

— Хўш, сиз ва бизда нима фарқ бор: биз ҳам рўза тутамиз, ибодат қиламиз, ўзимизни барча иллатлардан муҳофаза қилиб, покликда яшаймиз, илоҳий таълимотни ўрганамиз.

Зоҳидлар жавоб қилишган экан:

— Бизнинг онгимиз сизларники каби бемаъни сафсаталар билан банд эмас. Бизнинг фикри-ёдимиз фақатгина Худо йўлидаги ишларга қаратилган.

Сержаҳл одамлар ҳақида

Агафон ота уқтирарди:

— Сержаҳл одам, ҳатто у мурдани тирилтириш қобилиятига эга бўлса ҳам, ҳеч қандай обрў-эътибор қозонолмайди.

Худо ила бандаси ўртасидаги девор

Фома ота дер эди:

— Шаҳват — бу Худо ила бандаси ўртасидаги йиқиб бўлмас девордир.

Ножўя фикрларни енгиш усули

Фома ота дер эди:

— Идиш ичига қамаб қўйилган илон ва чаёнлар эртами-кеч барибир ўлишлари муқаррар бўлганидек, киши қалбини тирнаётган ноxуш фикрлар ҳам, агар уларни рўёбга чиқарилмаса, бир кун басар топади.

Номард тақдир

— Қабила бошлиқларинг ким? — сўрашди бир ҳурматли одамдан.

— Номард тақдир қабиладошларим дилига мени уларга бош этиб сайлаш фикрини солди, — жавоб қилди у.

Мувозанат

— Сизнинг мамлакатингизда осойишталик ҳукм суришининг сабаби нимада? — сўрашди бир ҳукмдордан.

У жавоб қилди:

— Мен осмону фалакдан келганимда аъёнларим паст бўлишади ва аксинча, улар баландликда бўлишганда, мен ерда тураман.

Қўрс ўқувчи

Бўлажак ҳукмдор дарс пайтида бир сўзни нотўғри ёзиб қўйди. Муаллим унга танбеҳ бергач, [illegible] кўрслик қилди:

— Нима истайсиз мендан, яхши от ҳам қоқилади ку?

— Тўғри, лекин от қоқилганда уни қамчи билан тўғрилайдилар.

Уч истак

Ҳукмдор ўзининг донишмандларидан бирига [illegible] очди:

— Мен учта нарсани истадим: биринчиси — ҳеч ким мен кечира олмаган даражада гуноҳ қилмасин; иккинчиси — ҳеч қачон менга мурожаат қилганларнинг илтимосини бажаролмай қолмай; учинчиси — ҳеч ким мендан кўп яшамасин.

Буни эшитган донишманд мийиғида кулиб қўйди. Ҳукмдор сўради:

— Нега кулапсиз?

— Кулмасдан иложим йўқ, чунки сиз ягона Яратгангагина хос хусусиятларни орзу қилинсиз.

Шунда ҳукмдор айтган экан:

— Ундай бўлса, гап шу ерда қолсин, яна бошқалар ҳам эшитиб, устимдан кулиб юрмасинлар.

Енгилмас қалъа

Бир ҳукмдор ўғлига ўгит бериб деди:

— Мамлакатни фақатгина одиллик билан мустаҳкамлашинг мумкин, зеро биргина одиллик давлатни метин қалъага айлантира олади.

Кимга уялмай хизмат қилиш мумкин?

Бир донишманд айтган экан:

— Одам уялмай хизмат қиладиган тўрт махлуқот бор: биринчиси — у тобеъ бўлган ҳукмдор, иккинчиси — у тарбиялаётган фарзанд, учинчиси — у фойдаланаётган йўл, тўртинчиси — у боқаётган ҳайвон.

Ҳукмдорларнинг икки тоифаси

Бир донишманд айтган экан:

— Фақат бойлик орттириш билан банд ҳукмдор дунёга устунман, деб ўйласа керак. Борини ҳаммага сочаётган эса эртага куним ўтар, деб хаёл қилар. Аммо ҳар иккала тоифа ҳам ҳокимиятни бой бермаслик учун ҳар ишга тайёр бўладилар.

Мусиқа ва қўшиқ таъсири

Донишманд айтган экан:

— Аёлларингиз мусиқа ва қўшиққа берилишидан эҳтиёт бўлинг. Бунда уларда ҳирсий туйғулар кучаяди, ибони унутишади. Мусиқа одамни шаробдан кўра кўпроқ маст қилади.

Юнонлар ва форслар

Донишманд айтган экан:

— Юнонлар энг уддабурон, форсийлар эса энг ақлли одамлар бўлишади.

Ҳукмдор қўлини ўпиш

Бир ҳукмдор ҳеч қачон қўлини ўпмоққа рухсат бермас экан ва бу ҳақда шундай деган экан:

— Менинг қўлимни ўпиш дўст учун иззаттalab бўлса, душман учун фақатгина лаганбардорлик белгиси, ҳам воситаси.

Асосли раддия

Бир дарвеш султон ҳузурига келиб, мени фалон ерга ҳоким қилиб қўй, дея ёлворди. Бунга жавобан султон қуйидагича жавоб берган экан:

— Агар сизнинг ибодатингиз Худога мақбул бўлса-ю, биз сизни ҳоким этиб юборсак — унинг иродасига қарши чиққан бўламиз, сизни бу дунё ишларига аралаштириб гуноҳкор қилиб қўямиз. Борди-ю, зоҳидлигингиз сохта бўлса, биз учун ҳийлагарни рағбатлантирмоқ номаъқул иш бўлур эди.

Ҳирсни боса билиш

Бир донишманд айтган экан:

— Иродали киши ҳирсни худди оловга сув сепгандек боса олади.

Айёр ҳукмдор

Сарой аъёнларидан бири подшоҳга қарши фитна уюштира бошлади. Бундан хабар топган ҳукмдор уни қатл этмоққа жазм қилди. Аммо аввал донишмандни чақириб, бу хусусда унга маслаҳат солди. Донишманд жавоб қилди:

— Уни йўқ қилмасдан бошқа иложингиз йўқ. Акс ҳолда давлатни қўлдан бой берасиз.

Буни эшитган подшоҳ дарғазаб бўлди:

— Сен менга ўнг қўлимни, ишонган тоғимни йўқ қил, деб маслаҳат берасанми? — ўшқирди донишмандга ва унинг юзига тарсаки қўйиб, ҳайдаб чиқарди.

Орадан маълум вақт ўтгач, подшоҳ фитначини барибир қатл эттирди. Сўнг яна ўша донишмандни ҳузурига чорлади ва сўради:

— Сен билан маслаҳатлашган куним ёдингдами?

— Бўлмасамчи, ғазабингиздан қўрқиб, жонимни ховучлаб кетгандим.

Подшоҳ мулойимлик билан деди:

— Аслида тўғри маслаҳат бергандинг. Аммо, сенга ғазаб қилмаганимда, хиёнаткор режамдан хабар топиб, қочиш режасини тузарди.

Пайғамбарнинг шиппаги

Бир одам подшоҳ ҳузурига келиб унга шиппак тортиқ қилди:

— Бу шиппак пайғамбаримиз Муҳаммад алайҳиссаломники. Ушбу табаррук буюм сизга насиб бўлмоғи лозимдир.

Ҳукмдор хурсанд бўлиб, инъом келтирганга қимматбаҳо совғалар бериб жўнатди. Аъёнлар эса бундан ажабланишди, чунки улар шиппак пайғамбарники эмаслигини билишарди.

Буни сезган ҳукмдор деди:

— Мен ҳам бу шиппакни пайғамбар оёғига ҳеч қачон илмаганлигини яхши биламан. Аммо ҳозир туҳфани қабул қилмасам, дарров: «Подшоҳга табаррук буюм тортиқ қилишибди-ю, лекин у туҳфадан юз ўгирибди», — деган гап тарқалган бўларди.

Подшоҳ бўлишга лойиқ

Халифа Ҳорун ар-Рашиднинг икки ўғли бўлиб, бири ўз хотинидан, исми Амин, иккинчиси чўри аёлдан — исми Маъмун эди. Халифа ўзига ворис қилиб чўрининг ўғлини тайинлаш нияти бор эди, аммо хотини бунга кўнмади. Шунда Ҳорун ар-Рашид хотинига:

— Кел, ҳар иккаласини ҳам синаб кўрайлик, қайси бири муносиб чиқса, ўша ҳукмдор бўлақолсин, — деди.

Улар бир пайтнинг ўзида ҳар иккала фарзанд олдига «Давлатни қўлга олишнинг қулай пайти келди, имконни қўлдан чиқарма!» деган таклиф билан одам юборишди.

Бундай хушхабарни эшитгач, хотиннинг ўғли бу гапни айтган аъёнга юксак лавозим ва инъомлар ваъда қилди. Чўрининг ўғли эса олдида турган сиёҳдон билан ҳузурига бундай гапни олиб келганнинг бошига туширибди:

— Сен аблаҳ, халифанинг ўлимини тилаб қолдингми? Яна бунинг эвазига мендан инъом ҳам кутаётгандирсан! Халифа ўлгунча, биз ҳаммамиз қирилиб кетсак бўлмайдими?

Бундан хабар топган халифанинг хотини чўрининг ўғли халифаликка муносиблигига иқрор бўлди.

Маккорлик

Бир ҳукмдор ўз навкарларидан бирини кўргани кўзи йўқлигидан, яқинларидан бирига деди:

— Шуни гумдон қилгани бирор ишончли одам топса бўладими?

— Мен ўзим бажаришим мумкин.

Ҳукмдор бунга рози бўлмади:

— Бу менга тўғри келмайди. Чунки навкар ўлдирилгач, мен қонун талаб қилганидек, қотилни жавобгарликка тортиб қатл қилдиришимга тўғри келади.

Меҳрибон шаҳзода

Подшоҳ ўғилларидан бирининг чўриси вафот этди. Шаҳзода бундан чуқур қайғуга ботди ва ҳатто тунлари чўрининг қабрига ҳам бориб келарди. Бундан бохабар бўлган подшоҳ ўғлига нома ёзди:

«Сен битта чўрининг ўлимига шунчалар қайғурадиган бўлсанг, мен сенга қандай қилиб бутун бошли халқ устидан ҳукмронликни топширишим мумкин?»

Шаҳзода шундай жавоб қилди:

«Мен ўша чўри учун тўлаган пулимга эмас, яхши инсондан айрилганимга қайғураман».

Зурриёд манфаати

Бир ҳукмдор бу дунёдан кўз юмар экан, тахтга тўнғич ўғилдан кейин кичиги ўтиради, деб васият қилди. Буни эшитган тўнғич ўғил отасига ёлворди:

Падари бузрукворимизнинг иродалари албатта амалга ошгай. Аммо бир илтимосим бор, олампаноҳ: тахтга аввал укам ўтиражолсин. Шунда азалий одатимиз бузилмагай, зеро кейин тахт менинг ўғлимга ўтади.

Донишмандга ўгит

Бир ҳукмдор донишмандига насиҳат қилди:

Ҳеч қачон бошқалар олдида менга ақл ўргатма, фақат сўраганда жавоб қил; жавоб бераётганингда мавзудан четга чиқма, берган насиҳатларинг фақат давлатни бошқариш ҳу-

сусида бўлсин; менинг гапимни тинглаётганингда, ҳеч қачон ҳайрон бўлмагин, атрофдагилар ҳукмдорни менсимас экан, деб ўйлаши мумкин. Шу маслаҳатларимга амал қилсанг, саройда сенинг мавқеинг мустаҳкамланаверади.

Худонинг марҳамати

Бир ҳукмдор нонуштадан аввал албатта қуйидагиларни айтар экан:

— Аллоҳим, марҳаматинг беҳад чексизлиги туфайли бизга юборган неъматларинг керагидан зиёд.

Ҳукмдорликка нолойиқ

Султон ўғилларидан бири хизматкорига буюрди:

— Бор, бозордан менга ярим зузага (майда танга — тарж.) энг яхши хурмодан олиб кел.

Бундан хабар топган ота ўғлига деган экан:

— Модомики, сен зузанинг ярми борлигини тушунибсан, демак, ҳукмдор бўлишга нолойиқ эканлигингга ҳам ақлинг етгандир.

Кўнгилбўшлик

Бир ҳукмдор айтган экан:

— Агар фуқаро уларнинг гуноҳларидан ўтиш мен учун қанчалар ҳузур бағишлашини билганида эди, мамлакатда бегуноҳ одам қолмасди.

Таҳдидга жавоб

Рум подшоси араб султонига дўқ-пўписа билан нома йўллади. Султон унга қуйидагича жавоб юборди:

«Сенинг бу ҳаракатингга қоғозда қониқарли жавоб бериш қийин. Муносиб жавобни сен кўришинг керак, биз ўзимиз сен томон учрашувга борамиз.»

Қасосдан авф яхшироқ

Бир донишманд айтган экан:

— Гуноҳдан ўтиш ўч олишдан кўпроқ ҳузур бағишлайди. Зеро, кечиримлининг обрўси ортади, ўч олувчи эса, пировардида ўзи виждон азобига учрайди.

Ким кимнинг ҳолидан хабар олмоғи лозим

Султон вафотидан сўнг бир киши унинг кенжа ўғлидан сўради:

— Султон сенинг ҳолингдан хабар олиб туришни қайси яқинларига васият қилди:

— Раҳматли Султон менга ўз яқинларим ҳолидан хабар олиб туришни васият қилган эди, — жавоб қилди шаҳзода.

Муаллимга маслаҳат

Ҳукмдор фарзандларининг муаллимига маслаҳат қилди:

— Авваламбор, ўзингга талабчан бўл, кейин эса менинг фарзандларимга, зеро уларнинг нигоҳи доимо сенда бўлади. Муқаддас китобни уларга ўргат, пайғамбарлар, подшоҳлар ҳаётидан гапириб бер. Аммо зинҳор менинг ғазабим

билан уларни қўрқитма. Чунки қўлингдан хеч нарса келмаслигини сезиб, устингдан кула бошлайдилар. Ўқиш билан шаҳзодаларни ортиқча қийнама, акс ҳолда уларда китобга нисбатан нафрат уйғонади. Шу билан бирга ўз бурчингни унутиб, талабни бўшаштирма — болалар ялқов бўлиб қолмасинлар.

Икки хил дилхиралик

Бир донишманд айтган экан:

— Икки ҳолатда кишининг дили хира бўлади: ўзинг учун бирор нарса сўраганингда ва аҳмоқ билан сўзлашганда.

Гапга тушунмагач

Ёш ҳукмдор лашкарни йўлга солиш учун мулойим гапирди, аммо хеч ким жиддий қулоқ солмади. Шунда ғазабланиб деди:

— Сенларга кўп гапирмай терингни шилиб оладиган ҳукмдор керак экан.

Кек сақламаслик

Бир донишманддан сўрашибди:

— Бу даражада юмшоқ кўнгиллигингизнинг боиси недур?

— Мен бирор одамдан қанча ғазабланмайин, қалбимнинг бир четида у билан тезда ярашиб олиш нияти доимо сақланиб туради.

Илтимосни кутиб ўтирмай

Бир ҳукмдор деди:

— Ўзи бўйин эгиб сўрамаган одамга совға муносиб эмасдур.

Бу гап устида ҳозир бўлган донишманд айтди:

— Ўзи илтимос қилиб совға сўраган киши учун аслида олиш йўқотишдан кўра зиёдроқдир. Сўрашини кутмай берилган инъом — ҳақиқий мурувват ҳисобланур.

Мақсадга эришишнинг аниқ йўли

Бир донишманд маликадан илтимос қилди:

— Эрингизга менинг ишим тўғрисида эслатиб қўйсангиз.

Малика жавоб қилди:

— Унинг султонга бевосита мурожаат қилган бўлмайдими?

— Йўқ, маликам, дарахтнинг тепа шохларидаги мевалардан татиб кўрмоқчи бўлган одам унинг танасидан ушлаб силкитгани маъқулроқ.

Бир тил ва икки қулоқ ҳақида

Бир донишманд деди:

— Кам гапириб, кўп эшитган маъқул.

— Нега энди? — сўрашди ундан.

— Ахир, бежиз инсонга бир тил ва икки қулоқ берилмагандир, — жавоб берган экан у.

Чиннининг жаранги

Бошқа бир оқил шундай деган экан:

— Чинни идиш жаранглашига қараб унинг пишиқлиги аниқлангандек, одам камолоти ҳам унинг забонидан янграётган сўзларида билинади.

ОЛИМУ ФУЗАЛОЛАР ҲИКМАТЛАРИ

Уялиб сўрамаган…

Бир олим деди:

— Билимим мукаммал эмас. Сабаби — ўзимдан кичикдан орланиб хеч нарса сўрамадим. Шунинг учун ҳам ўз шогирдларимга доимо: «Бирор нарсани билмоқ мақсадида ўзингиздан пастга мурожаат этишга хеч ор қилманг. Шундагина илмингиз тўкис бўлади», — дея уқтираман.

Билмайман

Шогирд ўз устози ҳақида фахрланиб шундай деяпти:

— Бир куни устозимга элликдан ортиқ савол беришди. Кўпчилигига у зот уялмай «Билмайман» деб жавоб бердилар. Ҳатто баъзи иккиланган муаммолари тўғрисида ҳам «Билмайман» дедилар. Чунки у киши фақатгина бекаму-кўст билган мавзулар хусусида фикр юритишга одатланган эдилар.

Оз, лекин пухта

Бир олим айтган экан:

Кам ўргандим, аммо пухта ўзлаштирдим.

Ажойиб ичимлик

Бир олим киши зиёфатда бўлди. Ҳозир бўлганлар мазза қилиб асал билан сут ичишарди. Олим эса хизматкордан илтимос қилди:

Менга кўплигида қадрланмай тўкиладиган, йўқлигида эса инсон жониданда қимматбахо бўлган ичимликдан келтиринг.

Унга сув беришди.

Мақтов ва ҳақорат ҳақида

Олим киши деган экан:

— Сендан бирор наф кўрмайдиган одам новингни кўкларга кўтарса — бу энг олий мақтовдир. Ва сендан хеч бир ёмонлик кўрмаган киши шаънингни булғаса — бу энг оғир ҳақоратдир.

Саломатлик аломати

Бир олим айтган экан:

Инсоннинг тишлари бутун тургунга қадар унинг соғлиги яхши бўлади. Тишнинг туша бошлаши — одам саломатлигига путур етди, деганидир.

Манфаат

Яна бир олим деди:

— Уч тоифа одам бир-биридан манфаатдор бўла олади: ўқитаётган (ўқитганига ҳақ олади), ўқиётган (билим олади) ва шу ерда ҳозир бўлган (у ҳам билганларини эслайди).

Вақти келиб…

Бир олим деди:

— Кимдир бирор фойдали ихтиро қилса-ю, лекин ҳозирча унга эҳтиёж бўлмаганлиги туфайли ихтирочига наф етмаса, афсусланмаслик керак. Чунки вақт ўтиб, албатта, у ўз ихтироси учун раҳмат эшитади.

Оқ панжали қарға

Бир доно киши айтган экан:

— Яхши хотин бамисоли оқ панжали қарға бўлади.

Уқувсиз

Бир олимдан сўрашибди:

— Кимни уқувсиз ҳисоблаш мумкин?

— На сўкишни, на мақташни эплай оладиган кишини.

Нодонни танқид қилиш тўғрисида

Бошқа бир олим айтган экан:

— Нодон кишини танқид қилма. Чунки сенинг дўстона танқидингдан тўғри хулоса қилмай, сени ўз душмани каби ёмон кўриб қолади.

Тинглай билган — оқил

Олимдан сўрашибди:

— Бирор юмуш буюрганда уни тушунтиришни хожати бўлмаган қандай хизматчини оқил деса бўлади?

— Фақаттина гапни, топшириқни охиригача тинглай билган ва бажара олган хизматчи таҳсинга лойиқдир.

Таълим усули

Бир мударрис талабанинг жавобини тинглар экан, ўзини гўёки шогирдидан бир нарсани билиб олаётгандек тутди. Шунда ундан сўрашди:

— Наҳотки сен учун шу талабанинг жавобида бирор янгилик бўлса?

— Албатта йўқ! Лекин шогирдим бошқаларга билим бериш ҳузурини ҳис этишини ва бунинг натижасида унда яна ҳам чуқуррок билим олиш орзуси уйғонишини истайман.

Китоб ҳошиясидаги шарҳлар

Бир олим айтган экан:

— Китоб ҳошиясидаги шарҳлар келинчак қулоғидаги балдоққа ўхшайди. (Қадимда шарҳлар китоб ҳошиясига битиларди — таржимон.)

Сармоя ва унинг фойдаси

Бир ўқимишли киши дебди:

— Китоб — мисоли сармоядир. Уни ўқигандан сўнг сенда пайдо бўлган фикрлар — сармоядан келадиган фойдадир.

Хотира

Талаба мударрис маърузасини тахтачага ёзиб олаётган эди. Маъруза ниҳояси тахтачага сиғмай қолди. Шунда у тахта бошидаги сатрларни ўчириб, ёзиб олишни давом этди.

Ҳайрон бўлиб, нега бундай қилдинг, деб сўраганларга жавоб берди:

— Маъруза охирини ёзиб олиш учун. Бошини ёзиб олибоқ эслаб қолдим.

Хизмат қил

Бир доно айтган экан:

— Тўрт тоифа одамларга хизмат қилиш яхши: хизматингга ҳақ тўлаганларга, билим олишинг мумкин бўлганларга, сени дуо қилувчиларга ва сенга зиён етказмайдиганларга.

АРАБ ЗОҲИДЛАРИ ҲИКМАТЛАРИ

Ноўрин мурувват

Бир зоҳид масжидда ҳоким билан ёнма-ён ибодат қиларди. Ҳоким унга илтифот кўрсатган бўлиб: «Хоҳлаган нарсангни сўра, бажо келтираман», — деди.

— Аллоҳнинг уйида фақат унинг ўзидан сўраш мумкин, — жавоб қилди зоҳид.

Дўзах олови

Бир зоҳид деган экан:

Ғазабнинг алангасини босмоқчи бўлсанг, дўзах ўти ҳақида ўйла.

Зоҳид ва осийлар

Зоҳид атрофидагиларни охиратда кутаётган азоблар билан хадеб қўрқитаверганди, тинглаб ўтирганлардан бири эътироз билдирди:

— Бунча қўрқитмасанг бизларни? Оллоҳнинг марҳамати чексизлигини биламиз-ку ҳаммамиз...

— Унинг марҳамати фақатгина виждонли, инсофли одамлар учун, — жавоб қилди зоҳид.

Афсус

Бошқа бир зоҳид айтган экан:

— Бу дунёда ғам-алам ва ноинсофлик ҳукм сурали. Исботи — ер юзида бирор одам йўқки, қисматидан зиёдроқ олишни истамаса, таъмагир бўлмаса.

Ўткинчи дунё

Бир зоҳид айтган экан:

— Бу дунё лаззатларининг бари ўткинчидир — кечагилари худди тушдек, эртангисидан эса ҳеч қачон кўнгил тўлмайди.

Худога хуш келармикан?

Бир тақводордан сўрашибди:

— Умрингизда бирор бир ишдан кўнглингиз тўлганми?

— Аниғини билмайман. Аммо бир нарсани айтишим мумкин-ки, нимага қўл урмайин, доимо: «Худога хуш келармикан?» — деган иккиланиш пайдо бўлаверади.

Дунё орттирмоқчи бўлсанг

Ҳаммага кўз-кўз қилиб хайрия қилаётган одамни кўриб, бир зоҳид шундай деган экан:

— Агар бойлик орттирмоқчи бўлсанг пинҳона иш тут, яна бошқалар сени талаб кетишмасин.

Келажак учун

Бир зоҳид подшоҳга ўгит беряпти:

— Бир нарса ёдингизда бўлсин: хазинангиздаги бойликлар бурунги ҳукмдорларга шахсан тегишли бўлганда эди, сизгача етиб келмаган бўлур эди. Бинобарин, топаётган дуру гавҳарларингиз абадул-абад сизники бўлиб қолмайди, деган фикрни онгингизга сингдириб олмоғингиз лозим.

Подшо ва зоҳид

Подшо зоҳидга деди:

— Тила тилагингни, барчасини муҳайё қилурмен.

— Менга доим ёрдам қўлини чўзишга тайёр эканлигингизнинг ўзи мен учун катта бахтдир.

Ихтиёрий танлов

Бир зоҳиддан сўрашибди:

— Сиз нега дунё лаззатларидан ҳеч ўйламай воз кечдингиз?

— Ўлим барибир бу нарсалардан мени маҳрум этган бўлар эди.

Ҳаммамиз осий бандамиз

— Бу ўткинчи, бевафо дунёни ёмон кўрган ва ундан воз кечишга тайёр инсон бормикан? — сўрабди бир киши.

Бунга зоҳид жавоб қилган экан:

— Ундайлар арши-аълода.

Қиёмат куни

Бир зоҳиддан сўрашибди:

— Қиёмат куни одамлар ўзларини қандай тутишади?

У жавоб қилди:

— Қилмишларидан пушаймон бўлганлар подадан айрилган, аммо йўл топиб яйловга қайтиб келган қўйга ўхшаб қоладилар. Пушаймон бўлмаганларни эса қутирган ит қопган қўйга ўхшатиш мумкин. Уларнинг ичига иблис кириб олган бўлади. Бундайларни дарҳол занжирбанд қилиш зарур, бўлмаса тишлаб, ҳаммага касаллик юқтиришади.

Ёмон ҳукмдор

Бир зоҳид талайгина қўриқчи ўраб олган ҳукмдорни кўриб айтган экан:

— Ҳойнаҳой, одамларга кўп ёмонлик қилган бўлса керак.

Унинг суҳбатдоши

Бир зоҳиддан сўрашибди:

— Якка ўзингиз ташландиқ ва кимсасиз бу жойда истиқомат қилишга қандай тоқат қилаcиз?

У жавоб қилди:

— Мен якка эмасман. Менинг суҳбатдошим бор — у бутун борлиқни яратган Оллоҳдир. У мен билан суҳбатлашишни ихтиёр этса, мен муқаддас китоб ўқийман; мен у билан гаплашмоқчи бўлсам — ибодат қиламан.

Худодан қўрқмоқ ва огоҳ бўлмоқ зарур

Бошқа бир зоҳид айтган экан:

— Инсон Худодан қўрқмоғи керак, зеро Аллоҳ ҳамма нарсага қодир; яна доимо хушёр бўлмоғи зарур, чунки инсон неки қилса, Худо кўриб туради ва баҳо беради.

Золим бўлманг

Яна бир зоҳид айтган экан:

— Эҳтиёт бўлинг, яна сиз ҳам кечагина сизларга зулм қилганнинг бугунги аҳволига тушиб қолманг.

Ҳақиқий зоҳид

Бир ҳукмдор дарвешга деди:

— Сиз ўзингизни ўзингиз бу дунё лаззатларидан маҳрум этяпсиз...

Дарвеш жавоб қилди:

— Ўзингиз ҳам бу хусусда мендан ўтиб тушасиз. Зотан, мен фақат бу дунёдан юз ўгирдим, сиз ҳам кўзингиз юмилганда ундан маҳрум бўласиз. Айни пайтда сиз боқий дунёдан ҳам бенасиб бўлгансиз, чунки унга ишонмайсиз. Шундай қилиб, сиз ҳар икки дунёдан маҳрумликка маҳкум бўлгансиз, мен эса фақатгина бу ўткинчи дунёдан юз ўгирганман.

Бошқалар учун тўплайди

Бир зоҳид айтган экан:

— Кимки ўзига керагидан зиёд мол-дунё тўплар экан, демак у бошқалар учун тўплайди.

Кўчиш тараддуди

Бир кекса кишига дейишибди:

— Сиз нега бор бисотингизни хайри-эҳсон қилиб совуряпсиз?

— Бир уйдан иккинчисига кўчиб ўтаётганда эски уйни тозалаб кетмоқ зарур.

Ким кимга хизматкор?

Бир зоҳиддан ҳукмдор ўпкалабди:

— Барча фуқароларим менга таъзим қиладi, нега сен қилмайсан?

— Мен сенинг хизматкоринг эмас, сен менинг хизматкоримнинг қулисан. Мен дунёнинг барча лаззатлари устидан ҳукмимни ўтказа олдим ва улар менга итоаткордирлар. Сен эса бу дунё ҳирсларига измингни бергансан, тобесан.

Хурсандчилик сабаби

Бой зоҳиддан сўради:

— Доимо бахтиёрлигингнинг боиси недур? Гўё доимо айшу ишратда юргандайсан?

Зоҳид жавоб берди:

— Бу табиий, мен хурсанд, сен эса йиғлаб, ғам-ғуссада юришинг керак. Чунки умринг тугаши билан сен учун фароғат ҳам тугайди, мен учун эса умрим тугаши бу дунё азобларидан қутилишни англатади.

Энг марҳаматли зот

Бир зоҳиддан сўрашибди:

— Кимни энг марҳаматли зот деб аташ мумкин?

— Энг марҳаматли зот — бу сиз ҳар қадамда унинг олдида гуноҳ қилаётганингиз ҳолда, агар сиз пушаймон бўлсангиз, гуноҳларингиздан ўтишга тайёр бўлган зотдир.

Жазосиз қолмайсан

Яна бир зоҳид айтган экан:

Сенга нон-туз бераётган зотга нисбатан ношукрлик қила туриб, жазосиз қоламан, дея хотиржам бўлма.

Бу дунё

Бир зоҳиддан сўрашди:

— Бу дунё недур?

— Унинг лаззат ва заҳматини тотганлар учун — бу бир кулгили нарсадир.

Оқил

Бир зоҳиддан сўрашди:

— Ким ҳақиқий ақл соҳиби ҳисобланади?

— Бу дунё лаззатларига қувонмаган, мол-мулкига бино қўймаган киши.

Арзимас дунё

Бир зоҳиддан сўрашди:

— Дунёни нимага ўхшатиш мумкин?

— Бу дунё бирор нарсага қиёслашга арзимайди, нариги дунё эса беназирдир.

Биз фақат эсга соламиз

Бир зоҳид одамларга ўгит бераркан, деди:

— Сизга билмаганларингизни билдираётганимиз йўқ, фақатгина билган нарсаларингизни ёдга солиб қўйяпмиз, холос.

Зоҳиднинг бисоти

Бир зоҳидникига тунда ўғри тушди. Қўлга илинадиган бирор нарса тополмай, ўғри уй эгасидан сўради:

— Бисотинг қаерда?

— Бор топган-тутганим тепа ҳовлида.

У нариги дунёни назарда тутган эди.

Беайб парвардигор

Бир зоҳиддан сўрашибди:

— Нега одамларда учраб турадиган қусурларга бефарқсан?

— Чунки менинг ўзим ҳам бенуқсон эмасман.

Муносиб жавоб

Ҳукмдор бир зоҳиддан сўради:

— Сен нега менинг ҳузуримга кирмайсан?

Зоҳид жавоб қилди:

— Чунки сенда мен олишим мумкин бўлган ҳеч нарса йўлиги каби менда ҳам сенга керакли буюм йўқ.

Бойлик

Бир зоҳид айтган экан:

— Бойлик ҳатто ҳукмдорни ҳам қўрқувга солади, қароқчилар уриб кетишидан хавфсирайди, дўстлари ҳам унга ҳасад қилади, ҳатто ўз фарзанди қачон ўлади-ю, бойлиги менга ўтади, деб юради.

Худонинг қуроли

Бошқа бир зоҳид айтган экан:

— Киши тана аъзолари Худо қўлидаги қуроллар, шу билан бандасини жазолайди; бир аъзога оғриқ юборса, бутун вужудинг титраб, қақшайди.

Ноумид бўлма

Бир киши айтган экан:

— Худодан гўё умрингда бирор савоб иш қилмагандай қўрққин; айни пайтда зарра гуноҳинг йўқдек унинг марҳаматидан умидвор бўл.

Доно мураббий

Зоҳид айтган экан:

— Доно мураббийлар — халқни ҳирсий туйғулардан даволовчи табибдирлар. Аммо ўзи касалланган табибни бошқалар олдига йўлатмаган маъқул.

Зоҳид ва меҳмонлар

Бир зоҳиднинг уйига кирган одамлар ҳатто эски шолча ҳам йўқлигини кўриб ҳайрон бўлишди.

Уй эгаси деди:

— Агар бу ерда қолишингизни билганимда эди, албатта, гилам тўшаб қўйган бўлардим.

Одамзот туғилган макон

Бошқа бир зоҳид деган экан.

— Жаннат — одамзотнинг биринчи макони бўлган. Шу боис ҳам биз у ердан ҳайдалганимиздан буён яна қайтиб ўша ерга интиламиз. Демак, биз ёт ўлкада қолишни истамай Ватанга интиламиз.

Хаёлий дунё

Бир зоҳид бошқа бир зоҳид дўстига нома йўллаб, бу дунё нима-ю у дунё нималигини тушунтиришни сўрабди. Дўсти шундай жавоб жўнатган экан:

«Бу дунё гўёки туш, келгуси дунё эса ўнгимиз, яъни ҳақиқий. Тушда кўрганинг уйғонганинг заҳоти хаёлдай учиб ғойиб бўлади, кўрдингми йўқми билмай қоласан».

Йўлда

Бир зоҳиддан сўрашибди:

— Сиз нега ҳасса тутасиз, соппа-соғсиз, қари ҳам эмассиз?

— Ҳаётимиз бир дунёдан иккинчи дунёга йўлдир, мусофирга эса ҳасса (асо) доимо керак.

Ишонмасанг, ўзинг кўр

Бир зоҳид айтган экан.

— Агар мол-дунё кераксиз, бемаъни нарса эканига ишонч ҳосил қилмоқчи бўлсанг, қандай одамлар унга ҳирс қўйганига эътибор қилиб кўр.

Мушкул вазифа

Бир зоҳид деган экан:

— Одам бутун умри давомида ҳам бу дунё ғамини емоғи, ҳам у дунёлигини тўпламоғи лозим.

Икки хазина

Зоҳид қабристонда бир қабр тоши олдида турган кишини кўриб, деган экан:

— Эй, одамзот, билгин, сен икки хазина ўртасида турибсан: бирида инсон фарзандлари ётибди, иккинчисида уларнинг гуноҳлари.

Фарқ

Бир зоҳид қабристонга кўчиб ўтди. Ундан:

— Бу ерда нима қиляпсан, — деб сўрашибди.

У жавоб қилди:

— Ўликлар суягини ўрганяпман, ҳукмдор ва қулларнинг суяк тузилишларидаги фарқни билмоқчиман. Лекин бирон бир ўзгаришни учратмадим.

Зоҳиднинг тилаклари

Подшо зоҳидга деди:

— Тила тилагингни, айтганингни бажо келтираман.

Зоҳид деди:

— Менга умрбоқийлик, абадий ёшлик, битмас бойлик, ғурбат теголмас вақтичоғлик бер.

Подшо:

— Бу нарсаларни инъом қилишга ожизман, менинг қўлимдан келадиган иш эмас.

— Унда мени тинч қўй, сўраганимни бера оладиган зотга илтижо қиламан.

Жазога тайёрман

Бошқа бир зоҳид айтган экан:

— Аллоҳ дунёда ягона бир кишини жазолайман деса-ю, мен ўша одам бўлмасам, қайғурган бўлардим. Дунёда ягона одамга марҳамат кўрсатмоқчи бўлса ҳам, мен бундан ноумид бўлмайман, чунки Аллоҳнинг марҳамати доимо унинг қаҳридан зиёда бўлади.

Эртанги кун

Зоҳид деган экан:

— Эртанги кунингга оғири тушадиган нарсани бугун йўқот, эртага керагингни ҳам бугун ғамини еб қўй.

Қулай вазиятдан фойдаланинг

Бир зоҳид бойларга қараб деди:

— Имоним комилки, у дунёга борганингиздан сўнг, бу дунёга қайтиб, эзгулик билан шуғулланишни ва шу билан у дунё азобларидан қутулиш ҳамда боқий лаззатга эришишни хаёл қиласиз. Аммо бунинг иложи бўлмайди. Шу сабаб, бугунги имкониятдан фойдаланинг, савоб ишлар қилишга ҳаракат қилмоқ даркор.

Беҳуда ўйлардан қутулиш

Бошқа бир зоҳид шикоятомуз деди:

— Мана қирқ йил-ки, Аллоҳдан бир нарсани сўраганим сўраган, лекин у менга буни ато қилмади.

— Нима экан ўша сўраганинг?

— Бефойда хаёллардан қутулишни.

Абадий азоб ва боқий бахт

Бир зоҳид кўп таъкидлар экан:

— Жаҳаннамнинг беқиёс жазолиги шундаки, унга тушганлар бу азобдан қутулиб бўлмаслигини билишади. Худди шундай, жаннат роҳатининг буюклиги шундаки, унга сазоворлар бу роҳат абадийлигини англайдилар.

ТАБИБЛАР ҲАҚИДА ҲИКОЯТЛАР

Сарой табиби бўлиш учун...

Айтишларича, Эрон шоҳи Арташир илон чаққанида ўзини даволай олган табибнигина сарой хизматига олар экан.

Баднафслик оқибати

Бир киши табибга келиб қорни оғриб қолганлигидан шикоят қилди.

— Нима егандингиз?

— Жўжа.

— Жўжани биттадан кўп истеъмол қилиб бўлмайди.

— Ахир жўжадан ошқозон бузилмаслиги ҳаммага маълум-ку? — эътироз билдирди бемор.

— Устма-уст ўнта кўйлак кийиб олган одам тўн кийиб олдим деса ҳам бўлаверади. Шу каби бирданига ўнта жўжани ейиш ҳам бус-бутун қўзичоқни пок-покиза тушуриш билан баробар.

Бу ҳақида ўқимаганман

Ёш ҳакимнинг қабулига бемор келди:

— Қорним ғуруллаб, кекириш безовта қиляпти.

— Қорнинг ғуриллаши овқат яхши ҳазм бўлмаганидан, бунда одатда дам тўпланади. Кекиришга келсак, гапнинг очиғи, мен ҳали бу тўғрида китоб кўриб улгурмадим.

Меъёр даркор

Бир ҳаким айтган экан:

— Ҳазм бўлмаган овқат — уни еган одамнинг ўзини ейди. Шу сабаб, таом яхши ҳазм бўлмоғи учун меъёрида овқатланмоқ даркор.

Дори ва парҳез

Ҳаким айтган экан:

— Беморни даволашда тана мослашмаган, янги дориларни қўллаш керак. Парҳез эса, аксинча, танага ёққан, киши меъдаси ўрганган таомлардан ташкил топиши керак.

Узоқ умр гарови

Бир ҳаким умрининг охирида шогирдларига ўзининг узоқ кузатишлари давомида орттирган тажрибасини хулосалаб шундай деган экан:

— Узоқ умр гарови бу — яхши уйқу, тўқ қорин ва терлаш (жисмоний меҳнат).

Овқатланиш ҳақида

Ҳаким айтган экан:

— Керагидан ортикча овқат егандан, баъзан тўймаган маъқул.

Агар...

Бошқа бир ҳаким дебди:

— Агар бизнинг танамиз бир хил материядан ташкил топганда эди, биз ҳеч касалликка учрамаган эдик, чунки материя ёт унсурлар билан бирикишга мажбур бўлмасди.

Учовлон

Ҳаким қабулига келган беморга деди:

— Билиб қўй, биз уч кишимиз: мен, сен ва касаллик. Агар сен мен томон бўлсанг, иковламиз уни енгишимиз осон кечади. Борди-ю, сен унинг томонига ўтиб олгудек бўлсанг, икковларингга бир ўзимнинг кучим етмайди.

Хонани супурганда

Табибдан сўрашди:

— Нега сурги дори ичганда қоринда гўё хонани бошлангандай бўлади?

У жавоб берди:

— Бу худди хонани супурганда чанг-тўзон кўтарилишига ўхшайди.

Аниқ ташхис

Бир мамлакат ҳукмдорининг ўғли дардга чалиниб, узоқ ётиб қолди. Уни даволагани ҳаким олиб келишди. У бемор томирини кўрди, сийдигини текширди ва ҳеч қандай тана хасталиги йўқлигига ишонч ҳосил қилди. Шунда у беморга ҳар хил ишқий саргузаштлардан ҳикоя қила бошлаганди, беморнинг томир уриши ўзгарганини сезди. Ҳаким сарой аҳлидан шаҳзода сарой ташқарисида қанақа одамлар билан мулоқотда бўлиб, кимлар билан учрашиб туради, деб суриштира бошлади. Хизматкорлар шаҳзода умуман саройдан ташқарига чиқмаслигини айтишди.

Табиб буюрди:

— Ҳозироқ барча хизматкор аёллар бу ерда тўплансин ва шаҳзода олдидан битта-битта ўтишсин.

Чўрилардан биттаси бемор олдидан ўтаётганда шаҳзоданинг томир уриши тезлади, нафас олиши ҳам ўзгарди.

Ҳаким воқеани ҳукмдорга тушунтиргач, ўша чўри қиз шаҳзода хизматига юборилди, валиаҳд дарддан фориғ бўлди.

Нега ўлик оғир?

Бир табибдан сўрашибди:

— Нега ўлик шунчалар оғир бўлади?

У жавоб қилган экан:

— Чунки киши танасида икки хил нарса мужассам. Биринчиси енгил, фаол, бошқасининг [illegible] енгил қилувчи. Иккинчиси эса, аксинча, оғир ва суст, ўз вазнини биринчисига юклаб [illegible]. Биринчининг танани тарк этгани — [illegible] ўлгани, шунда унинг оғирлиги [illegible] иккинчисига қўшилади.

Чиқиндилардан фориғ бўлиш йўллари

Яна бир табиб айтган экан:

— Танадан кераксиз нарсалар қуйидаги йўллар билан йўқотилади: бошдагиси — соч, тери устидагиси тер, ошқозондаги қайт билан, [illegible] — қон чиқариш йўли билан.

Ҳакимлик санъати ҳақида

Яна бир табиб суҳбатдошига ҳакимлик касбининг мураккаблигини тушунтирмоқчи бўлиб деган экан:

— Умр қисқа, ҳакимлик маҳоратини эгаллаш учун эса узоқ муддат керак. Касал тепасида турганда, [illegible]длик билан ўйлаб иш қилиш зарур бўлади, айни пайтда пала-партиш хулоса чиқариш хавфли, чунки шу он ҳаёт-мамот масаласи ҳал бўлади.

Табибга маслаҳат

Бир ҳаким айтган экан:

— Бир вақтингни уч қисмга бўлганинг [illegible]: 1) бошқалар учун ишлаш вақти — бе-

морларга қара; 2) ўзинг учун ишлаш вақти тиббий китобларни мутолаа қил; 3) дам олиш вақтида эса ўз куч-қувватингни тикла.

Иқтидор ва фарзанд

Бир ҳакимнинг фарзанди ғирт нодон чиқди, илмда умуман йўқ эди. Ҳакимнинг хотини бун дан ранжиб эрига деди:

— Буни қандай тушунса бўлади? Ўғил от сига ҳеч ўхшамаса-я?

Ҳаким жавоб берди:

— Қобилият доим ҳам отадан болага ўт вермайди, чунки унинг жони бошқа.

Ҳазилкаш табиб

Бир ҳазилкаш ҳакимга бемор шикоят билан мурожаат этди.

Ҳаким маслаҳат берди:

— Бир ташпак тезак ҳажмида бинафша ил дизидан тайёрланган малҳамдан оласиз ва унга жарроҳлик пайтида чиққан конча сув қўшиб, их шилаб аралаштирасиз ва уни охиригача ичасиз.

Бемор эътироз билдирди:

— Бунинг учун аввал мени юз дарра ур шингизга тўғри келади, чунки бундай дорини ўз хоҳишим билан ичолмайман.

Меъёр

Бир табиб айтган экан:

— Табиат меъёр тақозо этади. Ейишда ҳам, ичишда ҳам, ҳаракатда ҳам, ҳатто муҳаббатда ҳам меъёрни билиш фойдалидир.

Ҳакимлик санъати

Бир ҳакимдан сўрашди:

— Ҳакимлик санъати нимадан иборат?

У жавоб қилди:

— Саломатликни мустаҳкамловчи восита-ларни, амалларни тўғри топиб, қўллай билиш ва дардни келтириб чиқарувчи сабабларга акс ишлар билан касалликни даволай олиш.

Уч жиноят

Бир табиб айтган экан:

— Табибликда қуйидаги уч ҳолатни жиноят деб билиш керак: танани ўлдирувчи, бепушт-ликка олиб келувчи ва ҳомилани йўқотувчи дори бериш.

Ишончли хизматкор

Яна бир ҳаким айтган экан:

— Бадан учун керакли озуқа тайёр-лаб, етказиб беришда, аъзойи бадандан на-жасатларни чиқариб ташлашда, овқат ҳазм қилишда жоннинг энг яқин ёрдамчиси — бу табиатдир.

Касал ҳаким

Айтишларича, қадимги юнон ҳукмдорлари-нинг ҳакими бетоб бўлиб қолгудек бўлса, мао-шидан маҳрум бўлар экан.

Ҳакимлар имтиҳони

Қадимда араб ҳукмдорлари ҳакимни хизматга олишдан аввал уни антиқа йўл билан синаб кўрарканлар: Ҳакимга турли масаллиқ ва дориворларни беришарканда, улардан қўшин аскарлари саломатлигини мустаҳкамлайдиган таом, дори-дармонлар ҳамда душманларда бедаво касаллик қўзғатувчи дориларни тайёрлаб беришларини сўрайдилар. Ана шундай синовдан муваффақиятли ўтганлар сарой ҳакими лавозимига мушарраф бўлганлар.

Санчиққа қарши дори

Бир одам ҳакимга қорни санчиб оғриётганидан шикоят қилди. Ҳаким ҳазилкаш эди. У беморга:

— Дўлана тиконларидан чайна, — дея маслаҳат берди.

Бемор ҳаким тавсиясини ёзиб олмоқчи бўлиб қўлига қоғоз-қалам олди:

— Айтганларингизни қайтаринг, ёзиб олай.

— Дўлана тиконларига бир жом арпани аралаштириб чайнаб ютасан.

— Аввал арпа демагандингиз?

— Чунки мен сенинг эшаклигингни билмаган эдим.

Ич бузилиши сабаби

Табиб ичи бузилган бемордан нима еганини сўради.

— Куйган нон егандим, — жавоб берди у.

— Кўзингга сурма суриб юр, кўришинг яхшиланади.

Бемор ҳайрон бўлди:

— Олдингизга кўзимдан эмас, қорним оғриганидан шикоят қилиб келдим.

— Биламан. Гап шундаки, сен куйган нонни кўриб, уни истеъмол қилмасанг, қорнинг оғримайди.

Нодон билан сўзлашма

Бир ҳаким айтган экан:

— Нодон билан гаплашмаган маъқул. Чунки унинг суҳбати киши қалбини худди жазирама кунда ёнғоқ дарахти сояси баданни жунжиктиргани каби алангалатиб юборади.

Ақл белгиси

Ҳаким подшоҳ ҳузурида турганда сарой аъёнларидан бири кириб келди. Яқинда у ўғил кўрган эди. Подшо кирган кишидан ўғли ҳақда сўради.

Аъён жавоб қилди:

— Худога шукур, яхши. Етти кунлик бўлди.

Шунда ҳаким сўраб қолди:

— Бола ақлли бўлса керак, албатта?

Аъён ҳайрон бўлди:

— Ҳозиргина олампаноҳга айтганларимни эшитдингиз, у эндигина етти кунлик бўлди.

Ҳаким унга эътироз билдирди:

— Агар чақалоқ кам йиғласа, қарашлари тиниқ бўлса — мана шу ақл белгиси бўлади.

Камчилик кўринмайди

Бир рассом касбини ташлаб, кутилмаган-да табиблик билан шуғуллана бошлади. Ундан ажабланиб сўраганларга:

— Рассом камчилиги дарров кўзга ташланади, табибнинг хатосини эса гўр яширади, деди.

Қоронғида отилган ўқ

Бир ҳакимдан сурги дорилар хосияти ҳақида сўрашди:

— Сурги — қоронғида отилган ўқ. Мўлжалга тўғри тегса, барча нажосатни ҳайдаб чиқаради. Борди-ю, отилган ўқ нотўғри кетиб, соғ аъзога тегудек бўлса, зиён етказиши муқаррар.

Совун каби

Яна бир бошқа ҳакимдан сурги дорилар хосияти хусусида сўралганда жавоб қилган экан:

— Сурги мисоли совун, у ички аъзоларни тозалаш билан бирга маълум даражада емиради. Бу, айниқса, қариб, бўшашиб қолган аъзоларда яққол сезилади.

Яхши ҳазм учун

Бемор ошқозони яхши ҳазм қилолмаётганлигидан шикоят қилди.

— Яхши пиширилган овқат есанг, яхши ҳазм бўлади, — дея жавоб қилди ҳаким.

Ноўрин тавсия

Ҳаким беморга маслаҳат берди:

— Гўшт ва балиқ танангга ёқмайди, емаган.

Бемор жавоб қилди:

— Гўшт ва балиқ ейиш имкониятим бўлганида, мен касал бўлмасдим.

Даволанишнинг қўлбола усули

Бошига туз ва зира сепиб олган одамга ҳаким маслаҳат берди:

— Энди бошингни ўчоққа тиқ.

ТИЛСИЗ ЖОНИВОРЛАР СУҲБАТЛАРИДАН

Тулки ва шер

Тулки мақтанчоқлик билан Шерга деди:

— Қара, мен бир туққанда бир этак туғаман! Сен-чи? Бор йўғи битта туғасан…

— Лекин болам Арслон бўлади, — ғурур билан жавоб қилди Она Шер.

Адолат

Бўри, тулки ва арслон бирга ов қилишга қарор қилишди. Омадлари келиб бирваракайига эчки, кийик ва қуённи ўлжа қилишди. Арслон бўрига буюрди:

— Сен ўлжаларни тақсимла, аммо адолат билан бўлгин.

Бўри кўп ўйламай вазифасини бажарди:

— Ўйлашимча, эчки сенга тегиши керак, қуён тулкига, мен эса кийикни олақолай.

Буни эшитган арслон дарғазаб бўлиб бир ҳамла билан бўрини ғажиб ташлади. Сўнг тулкига:

— Энди сен бўл, фақат адолат қил, — деди.

— Бажонидил, — жавоб қилди тулки. — Эчки сенга нонушталик, қуён тушлик, кийик эса кечки овқатингга бўлсин.

— Мана бу адолатдан! — эътироф этди арслон. — Бундай бўлишга сени ким ўргатди?

— Ёнингда қонига беланиб ётган бўри, эй ҳукмдор, — жавоб қилди тулки.

Ишонарли далил

Бўри, тулки ва қуён бир қўзичоқни тутиб олишди. Ўлжа кимники бўлиши керак? Бироз баҳслашиб, қарор қилишди: ким ўзининг бошқалардан ёши улуғлигини исботлай олса — ўлжа ўшаники бўлади.

Биринчи бўлиб қуён катталигини исботлашни бошлади:

— Мен, тангри осмону ерни яратмасидан ҳам аввал туғилганман.

— Тўппа-тўғри, қўшилди тулки, — гапинг рост, ахир мана шу қўлларимда сени катта қилганман.

— Икковларинг ҳам ҳақсизлар, — гап қотди бўри. — Аммо менинг бақувват чангалим ва ўткир тишларим икковингдан ҳам катта эканлигимни билдирмайдими?

— Билдирганда қандоқ! — бир овоздан тасдиқлашди тулки билан қуён бўри ҳузур қилиб қўзичоқни ейишини кузатишаркан.

Тулкининг жавоби

Тулкидан илтимос қилишди:

— Мана шу хатни този итга олиб бориб берсанг, эвазига юз динор берамиз.

— Албатта, бу катта пул, аммо мен қонли бир йўллардан юришга одатланмаганман.

Тулкилар суҳбати

Тузоққа илинган икки тулки ўзаро гаплашишарди:

— Икковимизга қачон яна учрашиш насиб қиларкан-а? — деди биттаси.

— Уч кундан кейин бозорда, ёввойи ҳайвонлар гўшти сотиладиган растада, — деди бошқаси.

Жасур эчки

Бир эчки баланд томга чиқиб олиб, ҳадеб бўрини ёмонлаб сўкарди. Бўри анча вақт қулоқ солиб тургач, деди:

— Бу мардонавор сўзларни сен эмас, оёғинг остидаги том гапиряпти, эчки.

Тулки ва симтикан

Тулки тўсиқдан ошиб ўтмоқчи бўлиб симтиканни чангаллаб олди. Табиийки, тиканлар панжасига санчилди. Шунда жон аччиғида тиканни сўка бошлади. Симтикан жавоб қилди:

— Ўзингдан ўпкала. Сен ҳар қандай нарсани ушлаб қоладиганга чанг солдинг.

Икки бойўғли суҳбати

Бир ҳукмдор вазири билан сайр қила туриб, харобага айланган қишлоқ олдидан чиқиб қолишди. Ҳукмдорнинг кўзи эски девор устида ўтирган икки бойўғлига тушди. Қушлар нималарнидир гаплашаётганлиги кўриниб турарди. Ҳукмдор вазирига қараб:

— Сен қушлар тилига тушунасан. Булар нималар ҳақида гаплашаётганликларини билмоқчиман, менга айтиб берсанг.

— Мен уларни тушуниб турибман, аммо сизга айтишга тилим ожиз.

— Қўрқмай айтавер.

— Бир қошиқ қонимдан кечсангиз.

— Кечдим, гапир.

— Биринчи бойўғлининг балоғатга етган ўғли бор экан. Иккинчисида қиз бор. Иккинчи бойўғли, яъни келин бўлмишнинг отаси, келиннинг сепига юзта қишлоқ вайронасини бермоқчи. Аммо куёвнинг отаси оз деб, бунга кўнмаяпти. Қизнинг отаси деяпти: «Агар мана шу ҳукмдор давлат устида турадиган бўлса,

бир йилдан кейин мингта қишлоқ вайронасини тўй қиламан».

Бу сўзлардан ҳукмдор таъсирланди ва шундан сўнг юртни адл билан сўрашни бошлади.

Този ва кийик

Този ит кийикни қувиб борарди.

— Сен менга ҳеч ҳам етолмайсан, — орқасига қайрилиб қичқирди кийик.

— Нега энди? — ҳайрон бўлди ит.

— Чунки мен ҳаётимни сақлаб қолиш учун чопаман, сен эса хўжайинингга ёқиш учун.

Ҳасад қилишади

Тахтакананинг боласи онасига шикоят қилди:

— Одамлар мени кўрибоқ тупуравердилар.

— Бунга сабаб — сенинг чиройлилигинг. Одамлар сенга ҳасад қилишади, — жавоб қилди онаси.

Тулки ва ит

Ит тулкини тутиб олди. Шунда тулки айтган экан:

— Бу ҳолат сенинг кучлилигингдан эмас, менинг ожизлигимдан содир бўлди. Ишонмасанг, бўрини бир ушлаб кўр-чи.

Овчи ва қушча

Овчи бир қушчани тутиб олди.

— Сен мени нима қилмоқчисан? — сўради қушча.

— Сўйиб, гўштингни қовуриб ейман.

Шунда қушча ёлвора бошлади:

— Мени ўлдирма, эй яхши инсон! Барибир гўштим қорнингни тўйдирмайди. Агар мени қўйиб юборсанг сенга уч қимматли ҳикмат айтаман. Бу менинг гўштимдан фойдалироқ бўлади. Биринчи ҳикматни ҳозироқ, қўлингда турибоқ айтаман. Иккинчисини эса ҳув анави дарахтга етиб олгач айтаман.

Овчи рози бўлди.

— Майли, қани қулоқ солайликчи.

— Ҳеч қачон қўлдан кетган нарсага ачинма.

Маслаҳат овчига маъқул бўлди ва у қушчани қўйиб юборди.

Дарахтга қўниб олгач, қуш иккинчи ҳикматни айтди:

— Бўлиши мумкин бўлмаган нарсага ишонма.

Сўнг дарахтдан учиб кўтариларкан, овчини мазаҳ қилди:

— Эй, лақма одам! Агар сен мени сўйганингда эди, иккита бебаҳо марварид топган бўлардинг.

Буни эшитган овчи «Э-эх» деб хом пешонасига урди. Шундан сўнг қушча кетидан қичқирди:

— Энди нима бўлса ҳам учинчи ҳикматингни айтиб кетгин!

— Буни сенга қизиғи бормикан? Ахир ҳозирнинг ўзидаёқ аввалги икки маслаҳатимни унутдинг-ку. Мен сенга айтмабмидим: «Қайтариб олишнинг мумкин бўлмаган нарсага ачинма» ҳамда «Бўлиши мумкин бўлмаган нарсага ишонма» деб. Сен бўлсанг ҳозирнинг ўзида мени қўйиб юборганингга ачиниб қорнимда марварид борлигига ҳам ишондинг. Кичкина бир қушнинг қорнида денгиз тубида бўладиган марварид ётиши ақлга сиғадими?

Хўроз ва лочин

Лочин хўрозга деяпти:

— Сен нонкўр махлуқсан! Сени эъзозлаб боқувчи одамларни сира ҳам яхши кўрмайсан. Улар сенга нима яхшиликлар қилишмайди?! Боқишади, энг яхши макиёнларни топиб сенга қўшишади, зурриёд қолдиришинг учун шароит яратадилар. Сен эса миннатдорчилик ўрнига одамлар сал нари кетишлари билан қочиб қолишга ҳаракат қиласан, доимо қовоғинг солиқ, нималардандир норози бўлиб, [illegible] кириб қичқирганинг қичқирган, сени боқиб катта қилган хонадонга қайттинг келмайди.

Мен эса одамларга нисбатан бутунлай бошқача муносабатдаман. Мени тоғдаги уямдан олиб, анча пайт оч тутишди. Маълум вакт ўтиб, мен уларга ўргана бошлаганимдан сўнг,

улар мени қўйворадиган бўлишди. Мен о... мондан хўжайинимга ўлжалар тутиб берама... Истасам, қайтмаслигим мумкин, лекин дои... келаман.

— Сени бир нарсага ақлинг етмайди, ... жавоб қилди хўроз. Агар сен одамлар дастур... хонида қовурилган лочинга кўзинг тушганида эди, хеч қачон уларнинг қўлига қайтиб келма... эдинг.

Ёввойи узум

Бир тулки деган экан:

— Ёввойи узум ширин бўлганда эди, одам... лар уни қўриқламай қўймасдилар.

ТАЪБИРЧИ ВА БАШОРАТЧИЛАР ҲАҚИДА ҲИКОЯТЛАР

Ер қуввати

Бир подшоҳ туш кўрди. Ашаддий душмани бўлган бир султон курашда уни йиқитганмиш. Эрталаб ҳукмдор донишмандларини чорлаб, тушнинг таъбирини айтиб беришни сўради.

Донишмандлар ичида туш таъбирини ечиш билан машҳур бўлгани подшоҳга дебди:

— Тушингизнинг таъбири қуйидагича: «Си... ўша подшоҳ билан урушасиз ва унинг усти... дан ғалаба қозонасиз. Зеро, тушдаги кураш... да йиқилиб, елкангиз ерга текканида сиз замин... га яқинлигингиз ва ундан доимо қувватланиб турганингизни англатади. Рақибингиз эса гар...

... сизнинг устингизда бўлсада, аммо унинг ... осмон узоқ, яъни тиргак йўқ».

Хунук аломат

Бир подшоҳ ўзининг душмани бўлган бошқа бир ҳукмдор олдига элчи юборди. Элчи қайтиб ... подшоҳ ундан сўради:

— Уни қанақа ҳолатда кўрдинг?

Элчи жавоб қилди:

— У айвонида, оёқларини сувга солиб ўтирарди.

— Бу ёмон аломат, у бизнинг устимиздан ... эришиб, хотин-қизларимизгача ... олади. Зеро, зина ҳокимлик белгиси... сувга туширилган оёқлар эса бегона аёл... лар билан ишрат қилишдан дарак беради.

Рўёбга чиққан башорат

Бир ҳукмдор ўзининг душмани бўлган бош... бир шоҳ ҳузурига рассомни йўллаб, душман суратини чизиб келишни буюрди.

Мусаввир топшириқни уддалаб, суратни под... олиб келиб топширди. Подшо суратни ... олиб, сўнг ёнбошида турган ёстиқ устига ... атрофида сукут сақлаб турган до... вазирларидан сўради:

— Сизлар одатда ташқи қиёфасига, юз ту... қараб киши табиатини аниқлай ола... Қани, мана бу расмга қараб нима дейиш...?

Донишмандлар жавоб беришди:

— Бу одамнинг юз тузилиши ҳақида гапириб ўтиришнинг ҳожати йўқ. Чунки сиз суратни шу топда ўз ёстиғингиз устига қўйганлигингиз бу одам сизнинг ўрнингизни эгаллашидан далолатдир.

Келажакда шундай бўлди ҳам.

Қўчқорлар

Бир подшоҳ қўшин тўплаб қўшни мамлакатга юриш бошлади. Йўлда кетатуриб, бир қишлоқ олдида сузишиб турган икки қўчқорни кўришди. Бироздан сўнг уларнинг эгалари келиб, ажратиб олиш кетишди. Бу ҳодисани кузатиб турган башоратчилардан бири подшоҳга деди:

— Сиз бўлажак урушда ғалаба қилмайсиз, лекин енгилмайсиз ҳам. Қандай келган бўлсангиз, худди шундай юртга қайтасиз.

Юриш давом этди. Бир неча кун йўл юрилгач, подшоҳга қандайдир хабар келди. Шундан сўнг у қўшинларини ортга буриб, юртига қайтди.

Бедарак кетган ҳақида

Бир киши башоратчининг олдига келиб, сафарга чиқиб бедарак кетган қариндошининг тақдирини билиб беришини сўради. Шу пайт кўчадан мотам аравасида марҳумни олиб ўтишди. Буни кўрган башоратчи деди:

— Сен суриштираётган киши оламдан кўз юмган.

Шунда гапга башоратчининг шогирди аралашди:

— Йўқ, ҳаёт. Кўряпсизми, марҳумнинг қўллари кўкрагига қовуштириб қўйилган. Бу эса суриштирилаётган одам эмас, кўмилаётган одамнинг кало қилганидан дарак беради.

Дарҳақиқат, орадан кўп ўтмай бедарак кетган киши эсон-омон уйига қайтган экан.

Иблислар

Бир қишлоққа одам қиёфасига кириб олган иблислар келиб, шу ерда яшовчилардан илтимос қилишди:

— Бизнинг туямиз қочиб кетди, қаерга ғойиб бўлганини билмаймиз. Шу атрофни яхши биладиган бирор одам беринглар, топишга ёрдам берсин.

Оқсоқоллар йўлбошловчи ажратиб беришди. Йўлда кетишар экан, йўлбошловчи қарғалар кофирлардан чўчиб кетаётганига эътибор берибди ва тезда улардан ўзини олиб қочиб, қишлоққа қайтди:

— Булар одам эмас, одам қиёфасидаги иблислар экан. Уларнинг ҳеч қандай туяси йўқолмаган.

Шу сўзлар оғиздан чиқиши билан иблислар кўз ўнгидан ғойиб бўлишди ва бошқа бу тоғларда кўринишмади.

Бефойда ҳийла

Бир подшоҳ ўзининг башоратчисига ишонмасди. Уни шарманда қилмоқчи бўлиб юрарди. Кунлардан бир кун подшоҳнинг бир пода

қўйлари чўлда йўқолиб қолади. Шунда подшоҳ фолбинни чақириб, буюрди:

— Пода қаёққа ғойиб бўлганини билиб бер!

Бундан олдинроқ эса подшоҳ хизматкорига: «Фолбинга пода тўғрисида гапираётганимда, томга чиқиб қарға бўлиб қичқирасан», — деб тайинлаб қўйган эди.

Қарға овозини эшитган фолбин ҳеч иккиланмай подшоҳга деди:

— Подани ўғрилар ҳайдаб кетишган.

Подшо фолбин устидан хохолаб кулди:

— Хе, овсар, бу қарға эмас, хизматкорим сени мазах қилиш учун томга чиқиб қариллади.

— Ҳақиқатдан ҳам бу сенинг хизматкоринг бўлса, ўғрилар подани бўғизлаб кетганлар.

Қалтис қўл қисиш

Бир кун подшоҳ фолбиндан сўради:

— Қараб қўйчи, бу дунёдан кўз юмганимдан сўнг тахтга ўғлим ўтирадими, ё бошқага насиб қиладими?

Шу гапларни айтаркан, подшоҳ фолбиннинг қўлини қаттиқ сиқди.

Фолбин жавоб қилди.

— Ўғлингиз халқни кўп эзади, шу боис узоқ ҳукм сура олмайди. Сиз менинг қўлимни ушлаб қисишингиз шунга ишора, чунки бу қаттиққўллик билан халқдан пул ундиришни англатади. Қолаверса, сиз мендан бу ҳақда шанба куни сўраяпсиз.

Муқаддас китоб Тавротда таъкидланишича, шанба — ҳар қандай фаолият тўхтайдиган кун,

Қарға

Бир араб туяда сахро бўйлаб борарди. Чанқаб, сув ичмоқчи бўлиб мешни қўлига олди. Худди шу он бир қарға нақ юзи олдидан [illegible] учиб ўтди. Араб қўлидан мешни тушириб юборди. Сув ерга тўкилди. Араб қиличини чиқариб, аламидан мешни чопиб ташлади, шунда унинг ичидан заҳарли илон чиқди. У булоқдан сув тўлдираётганда мешга илон кириб олганини кўрмай қолган эди.

Йўловчи сафарида давом этди. Бир неча кун ўтгач қараса, йўл устида бир қарға турганмиш. Араб қарғани қувиб юборди. Қарға эса лип этиб йўл четида ётган катта ҳамёнга бориб ўтирди. Ҳамён тўла олтин эди.

Ёқут кўзли узук

Бир фолбин подшоҳ ҳузурига келиб, дебди:

— Тушимда бир киши менга «Подшога бориб айт, у ҳали яна саксон йил умр кўради. Чунки, уларга тушларида саксонта ёқут кўзли узук совға қилинди», деб айтди.

Подшо буни эшитиб жуда ҳам ажабланибди:

— Дарҳақиқат, мен шундай туш кўрганман, — деди ва фолбинга минг динор тортиқ этди.

Пулим бўлганда...

Бир киши тушида тезак ковураётган эмиш. Таъбирчидан бунинг маъносини сўраганди:

— Пулдан чўз, сўнг тушингни таъбирини айтаман, — деди у.

— Пулим бўлганда ўзим ҳам тезак ўрнига балиқ олиб қовурган бўлардим.

Насл ҳақида

Бир башоратчи айтган экан:

Инсон албатта бир нимаси билан: юзини, овозими ё юриши биланми — ўз отасига ўхшаши керак.

Танлаш имкони бўлгач...

Яқинда турмушга чиққан аёл туш кўрди. Тушида бир одам: «Айтчи, сенга ўнта оддий фарзанд керакми, ёки учтагина бўлсин-у, ўнтасининг фазилатини ўзларида мужассамлаштирган бўлсинми?» — деб сўради.

Аёл жавоб қилмади. Эрталаб туш ҳақида эрига гапириб берди. Шунда эри деди: «Яна ўша одамни тушингда кўрсанг: «Ўнтанинг фазилатларини ўзида мужассамлаштирган учтасини афзал кўраман», — дегин.

Келаси тун аёл тушига яна ўша одам кириб, айнан ўша саволни берибди. Аёл эри ўргатганча жавоб қилди.

Вақти келиб аёл кетма-кет уч ўғил кўрди. Ўғлонлар улғайиб, таниқли саркардалар бўлиб етишди, минглаб қўшинларга бош бўлиб, номлари улуғланди.

Ўз тақдирини кўрди

Бир одамнинг қизи бўлиб, унда башоратчилик қобилияти бор эди. Кунлардан бир куни

[illegible] йигит келиб, йўқолган отлари [illegible] қиздан билиб беришини илтимос [illegible]

Қиз фол очди ва бирдан йигит юзига қараб [illegible] кетди, юзини қўллари билан беркитиб, ҳеч нарса демай тураверди.

Шунда қизнинг отаси аралашди:

Қизим фол очиб, сен отларингни топишингни, ундан сўнг эса унга уйланишингни [illegible] ва шундан уялиб сенга гапиролмай турибди.

Ҳақиқатан, йигит тез орада отларини топди. [illegible] фолбин қизга меҳр қўйди ва [illegible] жўнатди.

Телба аёл ва савдогарлар

Икки савдогар шаҳар бўйлаб сайр қилиб [illegible]. Ногаҳон улар ўрта кўчада ўтириб [illegible], сочлари тўзғиган аёлни кўриб қолишди. Савдогарлардан бири аёл устидан мазах қилиб кула бошлади. Аёл кулаётганга бошини кўтариб [illegible], деди:

[illegible] бўлсин, эй менинг устимдан кулаётган одам, сен бу шаҳардан тирик чиқиб кетолмайсан. Ҳамроҳинг эса сенинг суюкли, [illegible] беришга тайёр бўлган чўрингга эга [illegible].

Ҳақиқатан, орадан бир неча кун ўтгач [illegible] қазо қилди. Шундан сўнг иккинчи савдогар унинг чўрисини ўзлаштириб олди.

Одамкушнинг туши

Қоп орқалаб олган бир одам таъбирчига келиб тушини баён қилди:

— Тушимда мен арғамчи билан чарм мешлар нинг оғзини маҳкам тортиб боғлаётганмишман. Нимага йўйиш мумкин бу ҳодисани?

— Ростдан ҳам шунақа туш кўрдингми? — сўради таъбирчи.

— Худди шундай.

Шунда таъбирчи атрофда турган одамларга қараб қичқирди:

— Мана бу одам болаларни ўғирлаб, бўғиб ўлдиради ва кийимларини ечиб олади. Ишонмасангиз қопини олиб ичини кўринглар, унда болаларни бўғишга мўлжалланган арғамчилар бор!

Ўша одамни ушлаб, тинтув қилишди ва таъбирчи айтганлари ростлигига иқрор бўлиб, уни қозига топширишди. Қози эса гуноҳкорни қатл қилишга ҳукм чиқарди.

Мусиқа чалма

Таъбирчи олдига келиб бир одам сўради:

— Тушимда бир бола тиззамда ўтириб олиб, ҳадеб йиғлайверармиш. Бу нимманинг белгиси?

Таъбирчи жавоб берди:

— Сен арфа чаласан, шундайми? Тушинг таъбири шуки, бундан буён сен мусиқа билан шуғулланмаслигинг керак.

Икки нон

Бир одам таъбирчига тушини айтди.

— Мен ҳар икки қўлимда биттадан ширин [illegible] ушлаб олиб, дам-бадам тишлаб еётган [illegible]. Бу нимани англатади?

— Демак, сен бир пайтнинг ўзида икки аёл билан [illegible], — жавоб берди таъбирчи.

Ит билан ҳамтовоқ

Бир савдогар таъбирчига мурожаат қилди:

— Тушимда бир сариқ ит мен билан бир товоқдан овқат еётганмиш. Буни таъбири недур?

— Демак, сенинг хотининг бир малла ку[illegible] билан ўйнаш.

Савдогар хотини орқасидан кузатиб, таъбирни ҳақлигига амин бўлди.

Қора мушук

Бир аёл таъбирчига мурожаат қилиб сўради:

— Тушимда қора мушук кўрибман. У эримнинг қорнига кириб, ундан ниманидир суғуриб олиб, еб юборди. Бу нимани белгиси?

Башоратчи жавоб қилди:

— Агарда сен тушингни тўғри айтиб берган бўлсанг, унинг таъбири шундай: Тунда эрингнинг дўконига хабаш ўғри тушиб, бир юз ўн [illegible] пулини олиб кетади.

Орадан атиги бир кун ўтгач, тунда дўкон эшигини бузиб ўғри тушади ва фолбин айтганидек миқдордаги пулни ўғирлаб кетади.

Бир неча кун ўтгач ўғри қўлга тушади, у ҳақиқатдан ҳам қора танли эди. Калтаклангач, айбига иқрор бўлди.

Шундан сўнг таъбирчининг заковатига лол қолиб: «Сен буларнинг ҳаммасини қаёқдан била қолдинг?» — деб сўрашибди.

У жавоб қилди:

— Мушук — ўғри, қоралиги эса ўғрининг қоратанлилиги. Қорин — қимматбаҳо буюмлар сақланадиган омбор. Ўғирланган пул миқдорини эса мушук сўзидаги ҳарфлар англатадиган рақамларни қўшиб чиқардим. (араб тилида мушук «Кату» бўлади. Бошқа бир қанча тиллардаги каби бу тилда ҳам ҳарфлар маълум рақамларни англатади. «Кату» ҳарфлари англатувчи рақамлар 115 га тенг — тарж.).

Енг ичидаги қон

Бир киши таъбирчидан сўради:

— Тушимда енгим ичи қонга тўла эмиш. Мен уни қудуққа сиқиб ташласам, яна тўлиб қолармиш. Буни қандай тушунса бўлади?

— Бунинг маъноси шуки — сен хотинингга бевафолик қилиб, гарчанд у сенга ёқмаса ҳам бир номуносиб аёл билан дон олишиб юраркансан.

Ёнғоқ

Бир аёл тушида марҳумани кўриб сўради:

— Худонинг марҳаматига сазовор бўлиш учун нима қилсам экан?

Марҳума жавоб қилди:

— Ёнғоқларни гадоларга бер.

Аёл туши ҳақида таъбирчидан сўраб қуйидаги жавобни олди:

— Сен ерга хазина кўмиб қўйгансан. Уни олиб, камбағалларга бўлиб бер. («Ёнғоқ» араб тилида — «Ғаузе», «ғазна»га оҳангдош — тарж.)

БОЙ ВА МУРУВВАТЛИ ИНСОНЛАР ҲАҚИДА ҲИКОЯТЛАР

Ёмонликка яхшилик

Бир шоир ҳар ерда подшоҳни ёмонлаб юрарди:

— Аввалари бу подшоҳни мақтаб юрганимдан пушаймонман. Унинг қадаҳларидан ичган шаробдан маст бўлган эканман. Бу қадаҳлар аслида зулм косаси эканини фаҳмламабман. Унинг қудрати зулмга асосланган экан.

Бу гаплар подшоҳнинг қулоғига етди, аммо у бундан ғазабланмади. Аксинча, ҳукмдор шоирга минг динор юбориб қуйидагиларни айтиб қўйишни буюрди:

— Энди сенда тирикчилигинг учун етарли пул бор. Бундан буён менинг саройимга келиб зулм косасидан май ичишга ва ўзингни хавф остига қўйишингга ҳеч ҳожат йўқ.

Асил одоб

Бир сахий одамнинг хотини дебди:

— Сенинг иниларинг нонкўр экан. Ишларинг яхшилигида доимо ҳозиру нозир, аммо ишдан кетганинг заҳоти уларни ҳам топиб бўлмайди.

Эр жавоб берди:

— Бу асли одобдан. Биз уларга бирор нарса беролмайдиган пайтда улар бизга юк бўлишни истамайдилар.

Олийҳиммат

Олийҳимматлиги билан ном қозонган кишининг олдига бир бечора келиб садақа сўради. Шу он тиланчининг ҳассаси бой оёғи устида эди. Пулни олгач, тиланчи йўлига равона бўлди. Бу манзарани кўриб турганлар сахийдан ҳайрон бўлиб сўрашди:

— Нега у ҳассаси билан оёғингизни эзиб турса ҳам индамадингиз?

— Агар мен буни айтсам, у хижолат бўлиб кетиб қолишидан қўрқдим.

Қарз

Бир бадавлат одам бетоб бўлиб қолди. Лекин нима учундир танишлари уни кўргани келишмади. Ажабланган бой яқинларига деди:

— Қизиқ, нега энди ҳеч ким мени йўқлаб келмади экан?

Унга жавоб қилишди:

— Чунки барча таниш-билишларингиз сиздан пул қарздор. Қарзни сўрашингиздан хижолат бўлишмоқда.

Буни эшитган бой жарчиларга буюрибди:

— Шаҳар кўчаларида жар солиб, ҳеч ким мендан қарздор эмаслигини, болалари ҳам қарздор бўлмасликларини етказинг.

Шундай қилиб, бу сахий одам бир кунда бир давлатини инъом этган экан.

Бир эмас, икки танга

Бир бечора сахий одамдан кумуш танга сўради. Аммо у кишининг ёнида ўша тобда пул йўқ эди. Шунда у ўз қўли билан қамбағалга икки танга қарздорлиги ҳақида тилхат ёзиб берди ва ой охирида қарзини қайтарган экан.

Инъом

Савдогар бозордан олтмиш минг кумуш зувага чўри сотиб олди. Харидини бирор аравага ўтказиб уйга жўнатмоқчи бўлганди, улов топилмади. Буни кўриб турган бир сарбоз савдогар олдига келиб унга ўзининг хачирини таклиф қилди.

Чўри сарбоз ёрдамида хачирга миниб олгандан сўнг, савдогар:

— Бу чўри энди сеники бўла қолсин, уйингга олиб кетавер, — деди.

Аммо сарбоз тортиқни олгани кўнмади. Шунда савдогар на бу аёл, на унинг учун тўланган пул бундан буён уники эмаслигига онт ичди.

Шундай қилиб, у олтмиш минг зузани нотаниш одамга инъом этиб юбораверди.

Кечикди...

Бир одам подшоҳга тухфа келтирди. Аммо бу подшоҳни қувонтириш ўрнига диққат қилди. Буниң сабабини сўрашди.

У жавоб қилди:

— Нега хафа бўлмай! Энди мен бу кишига нима совға қилмайин, у буни ўзининг менга қилган туҳфасига жавоб деб ўйлайди. Шу боис подшоҳ бошқаларга доимо аввалроқ совға бериши керак.

Улов

Пиёда юраверишдан чарчаган бир мусиқачи ҳукмдордан бирор улов совға қилишини сўради.

Ҳукмдор мусиқачига туя, от, хачир, эшак ва чўри инъом қилди-да, сўнг қўшиб қўйди:

— Бундан бошқа яна бирон улов бўлганда, уни ҳам тортиқ қилардим.

Олийжаноблик

Бир шоир ўз ҳукмдоридан тирикчилик учун бироз ун сўради, аммо рад жавобини олди. Бундан хабар топган қўшни давлат шоҳи шоирга бир қоп ун, минг динор пул юборибди. Тортиққа қўшиб жўнатилган номада шундай сўзлар битилган экан: «Сизга ун билан бирга минг динор жўнатаяпман. Буни рўзғорингизга керакли бирор нарсага ишлатсангиз».

Яхши қўшни

Бир ҳимматли инсоннинг қўшниси заруратдан ҳовлисини сотмоқчи бўлибди. Келган харидорга шундай дебди:

— Менинг ажойиб қўшним бор. Бунинг учун сен уй нархининг устига қанча берасан?

Харидор ҳайрон бўлди:

— Ажаб, ҳеч ерда уй нархига қўшнининг қиймати ҳам қўшиладими?

Уй эгаси шунда деган экан:

— Сен билмас экансан, бекор ажабланяпсан, яхши қўшни сени кўп мушкуллардан фориғ этиши мумкин. Мен сенга ҳовлимни сотмайман.

Бу гапдан хабар топган ҳимматли қўшни уй эгасига минг динор бериб тайинлабди:

— Сен зинҳор ҳовлини сотиб юрма.

Ноумид қайтармайди

Кимдир бир ночорга маслаҳат берган экан:

— Сен фалончидан ёрдам сўра. Мен шу пайтгача у киши олдидан бирор кимса ноумид қайтганини билмайман.

Омади бор экан

Бир подшоҳ, хордиқ чиқаргани йўл оларкан, ҳамроҳларидан бирига деди:

— Хазинадан керакли пулни олгин-да, бизнинг олдимизга қайт.

Ўша одам ғазнага бориб, икки юз минг кумуш танга олди-да, шоҳ ҳузурига қайтди.

— Мен икки юз минг кумуш танга олдим, — деб ҳукмдорга миннатдорчилик билдириб, кў[illegible].

Ўша одам нарироқ кетгач, подшоҳ шундай деган экан:

— Мен унга ўз эҳтиёжим учун пул олиб келишини буюрган эдим. У эса олтинларни инъ-

ом деб ўйлади. Майли, шундай тушунган экан хижолат тортмасин, унга эҳсон бўлақолсин.

Сахийлик

Бир файласуфдан сўрашибди:

— Ҳақиқий сахийлик, деб нимани тушунса бўлади?

— Қийин пайтда кўрсатилган ёрдамни, деб жавоб қилган экан у.

Топқир хизматкор

Бир шоир подшоҳни кўкка кўтариб мақтагани эвазига ҳукмдордан қимматбаҳо совғалар олди. Аммо сарой эшигидан чиқиб кетаётган шоирга ҳеч бир мулозим эътибор қилмади, ҳатто у гап сўраса ҳам жавоб қилишмади. Бундан аччиқланган шоир мулозимларни уқувсизликда айблади. Шунда сарой хизматкорлари жавоб қилишди:

— Бизга саройга келганларга хизмат қилиш буюрилган, чиқиб кетаётганларга эмас.

Бундай жавобни эшитган шоир хизматчилар топқирлигига таҳсин ўқиди:

— Сиз ҳукмдордан ҳам кўпроқ мақтовга лойиқсизлар.

ХАСИС ВА ҚУРУМСОҚ КИШИЛАР ҲАҚИДА ҲИКОЯТЛАР

Шоир ва бахил

Шоир бир хасисдан сўрабди:

— Сиз нега ақалли бирор марта бўлса ҳам мени уйингизга меҳмонга таклиф этмайсиз?

— Чунки сиз таомни тез чайнаб, оғзингиз[illegible] ютиб улгурмай яна товоққа қўл узата[illegible] биламан.

Шунда шоир:

— Нима, ҳар бир луқмадан кейин сизга [illegible] айтишимни истармидингиз? — де[illegible].

Хасисга грамматика ҳам қўл келади

Хасис хотини билан овқатланиб ўтирганди, [illegible] меҳмон келди.

— Хуш келибсиз, нима истайдилар? — қар[illegible] мезбонлар.

— Эштарит, — жавоб қилди меҳмон.

Буни эшитган хасис хотинига деди:

— Хайнахой, «эштрит» («эштарит» «оч[illegible], «[illegible] кетдим», «эштрит» эса «тўқман» [illegible] беради — таржимон) демоқчи [illegible]. Ўша сўзнинг ўзи-ю, фақат бир унли[illegible]. Грамматикадан хабари йўқ экан-да. [illegible] йўқ, биз тушундик. Тўқ одамни маж[illegible] овқат бермаймиз, яна ошқозони бузи[illegible].

Меҳмоннавоз хасис

Бир қурумсоқникига меҳмонлар келишди. [illegible] дастурхондаги нонга қўл узатиб: «Баъ[illegible] бизнинг хонадоннинг нонини жуда кич[illegible] дейишади. Қаранг-а. Мен мана шун[illegible] нонни бир ўтиришда еб юборадиган [illegible] кўришни истардим, — дебди.

Ҳозир бўлган меҳмонлардан бирортаси ҳам «очофат» номини олишни истамай, нонга қўл уришмаган экан.

Баҳона

Бир хасис айтганди:

— Агар биз барча ночорларга ёрдам берганимизда, ўзимиз камбағалга айланган бўлардик.

Ишора

Ўта хасислиги билан ном чиқарган ёш ҳукмдордан мулозимлари сўрашибди:

— Бирор шартли белги ўйлаб топсангиз, зарурат бўлганда шу белгидан сўнг биз сизни холи қўядиган бўлсак. Бундай пайтларда раҳматли бобонгиз асосини тушириб юборарди. Падари бузрукворингиз эса: «Агар хоҳласанглар, ...» деб қўярди. Биз шундан сўнг дарҳол чиқиб кетар эдик.

Ҳукмдор ўйлаб туриб шундай жавоб қилган экан:

— Унда мен бундай пайтларда «Бугун нима таом тайёрладинглар?» деб сўрайман.

Беихтиёр рад этади

Бир қурумсоқ уйига келган меҳмонга, овқат тортилгач, албатта гап қистириб қўяркан:

— Шу ҳам овқат бўлди-ю, овқат эмас, ювинди бу, сизга олинг дегани ҳам уяламан.

Албатта, бундай гапдан сўнг меҳмон дастурхонга қўл ҳам урмас экан.

Шатранж мисолида

Хасис ўлими олдидан фарзандига васият қилган экан:

— Ёдингда бўлсин, одамлар билан муомала қилганда шахматчи каби иш тут: доимо ўзингникини тўкис сақлаб, бошқаларникини олишга ҳаракат қил.

Сув ва зайтун мойи

Бир хасис бошқа бир шаҳарда ундан ҳам ўтадиган зиқна борлигини эшитгач, ўша томонга бориб, бунга ишонч ҳосил қилмоқчи бўлибди.

Унинг хонадонини топиб боргач, уй соҳиби билан илиқ сўрашиб, ичкарига кирди. Мезбон ҳам уни яхши кутиб олиб, меҳмон қилиш тараддудига тушди. Дастурхонга нон билан зайтун мойи қўймоқчи бўлиб ёғ олгани бозорга йўналди. Савдогар молини мақтаб кетди:

— Менда булоқ сувидай тиниқ зайтун мойи бор.

Буни эшитган хасис ўйланиб қолди ва уйига шошилганча қайтиб, меҳмон олдига бир кўза сув билан нон қўйди.

— Зайтун мойи оламан деб бозорга борган эдим. Савдогар мойини сувдай тип-тиниқ, деб мақтади. Демак, сув зайтун мойидан афзалроқ деб ўйладим. Олинг, меҳмон, бир мазза қилиб нон билан булоқ сувидан ичинг...

Буни эшитган меҳмон тан олган экан:

— Хасисликда мендан ўтиб кетишингизга тан бераман.

Олдиндан кўра билиш

Бир зиқна одам тунда ухлаб ётган болалари тепасига борар, улар агар ўнг ёнбошларида ётишган бўлса, чап ёнбошга ағдариб қўяр экан-да, хотинига дер экан:

— Ўнг томонда овқат тез ҳазм бўлиб, эрталаб қоринлари тез очади. Сен эса тонгда овқат тайёрлаб улгуролмайсан.

Ёмон одат

Бир хасис ўғлининг нонни дераза токчасига қўйиб, бироздан сўнг еяётганини кўриб, сабабини сўради:

— Қўшнининг ошхонасидан ширин таом иси келяпти, шу ерга нонни қўйсам хидини ўзига тортиб олади ва мен ҳузур қилиб ейман.

Хасис ўғлидан дарғазаб бўлди.

— Ҳали сен шу ёшдан нонни қуруқ емасликка ўрганяпсанми?

Ун савдоси

Бир аёл унфуруш билан тортишарди:

— Сен тарозидан уриб қолгансан. Бу сафар олган унимдан одатдагидан кам нон чиқди!

— Сен тегирмон тошидай катта нон ясасанг мендами айб?!

Тежамкор уй бекаси

Бир қиз дўкондор олдига келиб:

— Онам сиздан олинган мана бу нонни қайтариб беришимни буюрдилар. Нонниng ки-

шерригидан оламан, фарқи эвазига сабзи берасиз.

Қассоб ва кампир

Шаҳарда иши юришмаган бир қассоб қишлоқда дўкон очибди. Аммо кечгача гўштга бирорта ҳам харидор бўлмади. Кеч тушгач бир халта кепак кўтарган кампир келиб қассобга деди:

— Мана бу кепакка ёғлироқ гўштдан бергин.

Қассобнинг жаҳли чиқибди:

— Кепакка ҳам гўшт оладими?

Шунда кампир:

— Шаҳарлик эканлигинг, бунинг устига бахиллигинг кўриниб турибди. Яна бироз турсанг, гўштингни хурмо данагига сотишга ҳам рози бўласан. Буни эшитган қассоб тезда гўштини йиғиштириб, яна шаҳарга йўл олган экан.

Уддабурон қўшни

Қўшниси билан уришаверадиган хасисдан нега жанжаллашаётганлигини сўрашибди:

У шундай жавоб берди:

— Бир калла гўштини пишириб еб, дўстларим қайтим тўқлигига суюнсин ва душманлар куйсин деб суягини кўча эшигим олдига ташлаб қўйгандим. Қўшним эса суякларнинг ҳаммасини олиб, ўз уйи олдига ташлаб қўйибди.

Чироққа ҳақ тўлаш керак

Уч хасис бир хонани ижарага олиб бирга яшашарди. Улар чироқ мойини ҳам ўртада олишаркан. Бир куни уларнинг бирида чироқ мойи учун тўлагани пули қолмади. Шунда қолган иккиси шериги чироқдан текин фойдаланиб қолмасин, деб кўзини рўмол билан боғлаб қўйишди.

Жабрдийда ёзувчи

Бир уламо хасисликни мадҳ этувчи рисола битди ва асарни зиқналиги билан машҳур бир подшоҳга тақдим этди. Подшоҳ рисолани ўқиб чиқиб, муаллифга етказишни буюрди: «Ажойиб асар! Бизга маъқул бўлди. Аммо бунинг эвазига мен сенга ҳеч нарса тортиқ этолмайман. Агар инъом берсам, ушбу китоб ғояларига зид ҳаракат бўлади».

Бундай номани олган уламо ўз китобидан воз кечган экан.

Жуда кўп сўрадинг

Бир хасис одам хизматчидан сўради:

— Қанча иш ҳақи сўрайсан?

— Қорнимни тўйғазиб турсангиз бас.

— Йўқ, бу жуда қимматга тушади.

— Ҳа майли, чоршанба ва жума кунлари рўза тутаман.

Ҳамтовоқлар

Бир қурумсоқникида меҳмон бўлган шоирдан сўрашибди:

— У билан бир товоқдан овқатланадиган [illegible]?

— Ҳа, бор, пашшалар.

Фаришталар бахти

Бир хасис деган экан:

— Фаришталар бахтлидир. Чунки ҳеч ким улардан: «Овқат! Кийим! Пул!» — деб сўрамайди.

Чиройли бармоқлар

Бир одам хасисга қараб деди:

— Бармоқларингиз жуда ҳам чиройли экан.

— Ҳа, айниқса, овқат олмай турган пайтлари чиройли.

Раҳми келганга ўхшади

Бир камбағал хасис бой ҳузурига ёрдам сўраб келди. Бой:

— Қарамоғингда нечта жон бор?

— Хотиним ва учта ўғлим.

Бой бош чайқаб, бироз ўйланиб қолди. Камбағал: «Раҳми келди чамаси», — дея умид қилди. Аммо бой бир неча сониядан сўнг деди:

— Мен шунча куч бир кунда қанча иш бажаришни мумкинлиги ҳақида ўйланиб қолдим. Уч забардаст ўғли бор одам камбағал бўлмайди.

Олийҳиммат

Бир хасис бой подшоҳга учрагани бораётиб, бир қишлоқда бева аёлнинг уйида тунаб қолди. Эрталаб чиқиб кета туриб, бевага ваъда қилди:

— Агар подшоҳ менга минг динор инъом этса, қайтишда сенга уйингда тунаганим учун бир динорини ташлаб ўтаман.

Подшоҳ бойга беш юз динор берди. Уйига қайтаётган бой ўша аёлга учраб, ярим динор гина берди ва кўшиб қўйди:

— Мен шуни ҳам бермаслигим мумкин эди. Чунки сенга минг динор олсам бир динорини бераман, деб ваъда қилгандим.

Хирапашша бўлмайди

Бир хасис фақат ярим тунда овқатланарди. Сабабини сўраганларга жавоб қилди:

— Бу пайт пашшалар безовта қилишмайди. Қолаверса, ҳеч ким эшик қоқиб келмайди.

Хасислик тежамкорлик эмас

Файласуф хасисга деди:

— Тежамкорман, эҳтиёткорман, деб мағрурланмагин. Аслида сен жуда сахий, ҳатто исрофгарсан. Бир мунча вақтдан сўнг йиққан терганингни нафақат сени ҳурмат қилганларга, балки ёмон кўрганларингга ҳам ташлаб кетасан.

Хасисни қандай терлатиш мумкин

Бир хасис қаттиқ бетоб бўлиб қолди. Табиб бемор терласа яхши бўлиб қолишини айтди. Аммо ҳеч қандай муолажа касални терлатолмади. Шунда табиб беморнинг хизматкорига маслаҳат берди:

— Энг қиммат, у ўзи яхши кўрган таомни унинг рўпарасига олиб келиб еяверинглар, шунда у бир зумда терлайди.

Пул деб…

Бир одам кўчадан бир зуза топиб олиб, [illegible] солди ва пулга шундай сўзлар деди:

— Энди менинг киссамда дам олиб, ҳеч кимга [illegible] ётишингга тўғри келади. Сени деб [illegible] жанг майдонида қон тўкишларини, савдогарлар карвон йўлларида сарсон бўлганларини, [illegible] инсонларнинг қизлари фоҳишага айла[illegible] кетишларини билганингда эди…

Хўжайинидан ўтиб тушди

Бир хасис одам хизматкорига дастурхон [illegible], овқат келтиришни, сўнг эшикни беркитиб [illegible] буюрди. Хизматкор бўлса:

— Йўқ, хўжайин, мен аввал эшикни тамбалайман, сўнг дастурхон ёзаман. Бўлмаса дастурхон ёзаётганда битта-яримтаси келиб, [illegible] шерик бўлади.

Қўшнининг мушуги

Бир бойникида меҳмонда ўтирсам, мен [illegible] мушук миёвлаб яқинлашди. Мен унга бир [illegible] нон бермоқчи бўлдим. Шунда хонадон соҳиби мени тўхтатди:

— Кераги йўқ, бу бизнинг мушук эмас, қўшнининг.

Зуза ва динор

Бир хасиснинг гўзал хотини бор эди. Эр [illegible] керакли нарсаларни ҳам хотини[illegible] бермаслиги туфайли оилада жанжал [illegible]. Иш шунга бориб етдики, охи-

ри жаҳл устида эр хотинига жавобини бериб юборди.

Аёлнинг беқиёс ҳусни ҳақидаги гаплар подшоҳ қулоғига бориб етибди. У одам юбориб, аёлни ўзига хотинликка олмоқчи бўлибди.

Хасиснинг собиқ хотини шарт қўйибди:

— Мен розиман, фақат мени ўзининг шоҳона безатилган аравасида олиб кетсин ҳамда аравани менинг собиқ эрим бошқариб борсин.

Подшо уни айтганича қилди.

Мана аравани собиқ эр бошқариб, гўзални подшоҳ саройи томон олиб бормоқда. Йўлда аёл киссасидан динор чиқариб ерга жўрттага ташлаб юборди ва аравакашга деди:

— Мен зузани тушириб юбордим, олиб бер.

Собиқ эр ерга тушиб, тангани аёлга узатаркан деди:

— Бу зуза эмас, динор.

Аёл жавоб қилган экан:

— Худога шукур, йўқотган зузамни менга динор қилиб қайтарди.

Бу билан у йўқотган ҳақир ўрнига подшоҳни топганига ишора қилган эди.

ҲУНАРМАНДЛАР ҲАҚИДА ҲИКОЯТЛАР

Сартарошхонада

Бир мижоз сартарош курсисига ўтираркан, устага тайинлади:

— Сочимни олиб қўйсангиз. Аммо устарани яхшилаб чархланг! Эҳтиёт бўлинг, яна

[illegible] кесиб олманг! Тозалаб олинг, бирор [illegible]!

Сартарош жавоб берди:

— Жуда кўп топшириқ бериб юбордингиз[illegible]! Хотиржам бўлинг, бошингизни шундай ял[illegible] қўйайин-ки, кўрганлар ўзларини тия [illegible] битта-биттадан сартарош ҳақи олсинлар.

Тўқувчи подшоҳ бўлганда

Бир тўқувчининг омади келиб, ҳукмдор бўлиб қолди. Сарой машшоқларидан бири унга [illegible] қилди:

— Пешонамни боғлаб олгани чиройлироқ [illegible] берсангиз, байрамда тузукроқ кўринай.

Ҳукмдор жавоб қилган экан:

— Бунинг учун менга етарли жун келтир, [illegible] кундан сўнг боғичинг тайёр бўлади, олиб [illegible].

Қилмишига яраша

Тўқувчилар Юсуфнинг жомини, Мусонинг [illegible], Гедеоннинг пўстинини, Довуднинг [illegible], Исонинг йўргакбоғини, Му[illegible] шиппагини ўғирладилар. Исонинг [illegible] қандай боришни сўраган Марямга [illegible] йўл кўрсатишган. Шу сабаб Марям Худога нола қилиб, тўқувчилар қаерда яшамасин, уларнинг доимо оёқ қўллари бирдек [illegible] маҳкум этишни ва ўз марҳаматига [illegible] этмаслигини сўраган экан.

Муроса

Тиш даволовчи табибнинг олдига бир бемор келиб, оғриқ тишини олиб ташлашни илтимос қилди. Табиб бунинг эвазига бир зуза сўради. Бемор бўлса:

— Мендан ярим зуза олсанг ҳам бўлар, деди. Шунда табиб:

— Аслида-ку, мен бир зузадан кам олмайман. Аммо ҳурматинг бор, бир зузага биратўла икки тишингни олиб ташлайман, бунга қўшимча ҳақ ҳам сўрамайман.

Адашибсиз

Бир одамнинг тиши оғриб қолди. Табиб ҳузурига келиб, оғзини очгандан қўланса ҳид келибди. Табиб шундай деган экан:

— Менга келиб адашибсиз, аслида ҳожатхона тозаловчисига боришингиз керак эди.

Темирчининг иши

Бир аёл темирчига тешик тунука идиш олиб келиб, тузатиб беришини илтимос қилиб ташлаб кетди.

Темирчи тешикни лой билан суваб, устидан қора қурум суртиб қўйди.

Аёл уйга келиб идишга сув қуйган эди, тешикдан яна сув оқа бошлади. Аёл ғазаб билан темирчи олдига бориб деди:

— Бу нима қилганинг? Тешикни ямамабсанку?

Шунда темирчи деган экан:

— Хойнахой, сен идишга сув қуйгансан. Мен эса бунга кепак-мепак солсанг керак, деб ўйловдим. Сув қуйиш учун ишлатмоқчи бўлсанг, идишни моҳирроқ устага кавшарлат.

Кундуз чироқ ёқиб

Бир баққол кушпа-кундуз чироқни ёқиб олдига қўйиб олди. Ундан бу қилиқ сабабини сўраса, шундай жавоб қилган экан:

— Атрофимдаги дўконларда савдо яхши, менинг дўконимга эса ҳеч ким кирмаяпти. Балки харидорлар мени кўришмаётгандир, деб чироқ ёқиб қўйдим.

Сотилса бўлди

Сотувчи ачиб қолган ичимлигини пуллаш мақсадида мақтар эди:

— Кеп қолинг, асалдек ширин ичимликдан ичволинг!

Бир харидор унга яқинлашиб сўради:

— Бемор учун нордонроқ ичимлик керак эди, кўнгли тилаб қолибди, сенда шунақаси йўқми?

— Мана, шундан олавер, ҳеч адашмайсан. Харидор жалб қилиш учун мақтаяпман, аслида ўзи сиркадан ҳам нордон.

Олишни ёқтирасанми? Қайтариш ҳам ёқсин!

Бир савдогардан гаров эвазига пул қарз сўрашди. Шунда савдогар:

— Майли, бериб тураман, аммо гаровнинг кераги йўқ, — дебди ва хизматкорига пул, тарози ва кўзгу келтиришни буюрибди. Сўнг керакли миқдордаги пулни тарозида тортиб (қадимда қарзга сўралган пул тарозида тортиб берилган экан — таржимон), сўраганга узатди.

Қарздор пулни олаётганда, савдогар унинг қўлига кўзгу тутқазди:

— Ойнага бир қараб қўйчи, пул олаётганингда юзинг қанчалар порлаб турибди. Пулни худди шундай хурсандчилик билан қайтаргин.

Ким ютқазди?

Савдогар бир қути ойна сотиб олди. Кўтаргани ҳаммол қидириб турганди, олдига бир йигит келди. Савдогар унга:

— Аммо мендан бунинг эвазига пул сўрамайсан. Яхшиси, мен сенга уч ҳикмат айтиб бераман, улар билан сенинг ишларинг юришиб кетади.

Йигит юкни кўтариб йўлнинг учдан бирини ўтгач, тўхтаб савдогардан сўради:

— Балки, биринчи ҳикматингни айтарсан?

— Агарда сенга: «Очлик тўқликдан яхши», — дейишса, ишонма. Мана сенга биринчи ҳикмат.

Йўлнинг ярмига боргач, йигит қизиқиб:

— Иккинчи ҳикмат қанақа экан?

— Агар сенга: «Отда юргандан пиёда юрган яхши», — дейишса, ишонма, — жавоб қилди савдогар.

Юкни уйга етказгач, йигит яна сўради:

— Хўш, энди учинчи ҳикматинг нима экан?

— Борди-ю, сенга биров: «Озгина хақ эвазига юкни уйгача олиб бориб берадиган ҳаммол топдим», — деса, ишонма.

Шунда йигит кўзгуларни қутиси билан ерга улоқтирибди-да, савдогарга сўз қотибди:

— Агар сенга бирор кимса: «Шу қутида бутун ойнак қолди», деса, ишонма.

Ўлпончи ва табиблар

Хазинадан пул еб қўйган бир ўлпончи подшоҳ қаҳридан қочиб, бир кишиникида яширинди. Анча-мунча вақт ўтди. Ташвиш қилиб ётаверганидан бетоб бўлиб қолди. Ўлпончи қоним кўпайиб кетди шекилли, деб хонадон соҳибидан илтимос қилди.

— Сиз фалон табибни олдига боринг. У жарроҳ, қон чиқариш билан шуғулланади. Унинг олдида менинг исмимни айтинг. Агар у мени ёмонлай бошласа, индамай қўяверинг. Борди-ю, яхши гапирса, бу ерга олиб келинг.

Кўп ўтмай уй эгаси жарроҳ билан бирга қайтди. Табиб беморга илтифот билан қуллуқ қилди. Ўлпончи унга ёлворди:

— Садағанг кетай, тезроқ гарданимдан қон чиқариб, мени дарддан фориғ эт.

Табиб зудлик билан қон чиқарди. Сўнг асбобларини йиғиб кетмоқчи эди, ўлпончи унга анчагина пул берди ва тайинлади:

— Менинг бу ердалигимни хеч кимга айтма.

Табиб пулни олиб уйига қайтгач, ўғлига ҳаммасини гапириб берди. Ўғил-табиб ҳам дарҳол ўлпончи олдига равона бўлди.

— Отам нотўғри муолажа қилибди, қонни гардандан эмас, қўлдан чиқариш керак эди, — дея ишга киришиб кетибди.

Ўлпончи унга ҳам яхшигина ҳақ тўлаб жўнатибди.

Ўғил-табиб бу ҳақда поччасига гапириб берибди. Почча ҳам ўз навбатида ўлпончи олдига ташриф буюрибди:

— Бошқа ердан, ёнбошдан қон олиш керак эди, — дебди у ва ўз ишини таклиф қилибди.

Ўлпончи унга ҳам пул бериб жўнатибди.

Шундан сўнг ўйлаб-ўйлаб подшоҳ олдига бош эгиб боришга қарор қилибди. Тавба қилиб бўлган воқеани айтиб берибди:

— Бу муттаҳамлар мени қийнаб бутун қонимни сўриб бўлишди. Ундан кўра, олампаноҳ, ўзингиз бира тўла қатл қилдирганингиз маъқул эди, — ҳикоясини якунлабди ўлпончи.

Буни эшитган подшоҳ кула-кула ўлпончининг гуноҳидан кечиб, жавобгарликдан озод этган экан.

ҚИЗИҚАРЛИ ҲИКОЯТЛАР

Шуни ҳам билмайсанми?

Бир масхарабоздан сўрашди:

— Нега энди хўроз тонгда уйғонгач битта оёғини кўтаради?

— Чунки иккала оёғини кўтарса, йиқилиб тушади-да.

Ошириб юборди

Масхарабоз шогирдига ўгит берарди:

— Одамларни кулдиришнинг асосий усули — бу улар айтганни тескарисини қилишдир. «Тур» деса ўтириш керак, «Ўтир» деса турасан. Эрталаб «Хайрли кеч», оқшомда «Хайрли тонг» деб сўрашсанг, қилиқларинг кулгили чиқаверади.

Кунлардан бир кун устоз масхарабоз подшоҳ базмида бўлиб, уни роса кулдирди. Хурсанд бўлган подшоҳ масхарабозга хазинадан минг кумуш олиш тўғрисида васиқа ёзиб беришни буюрибди. У васиқани шогирдига бериб «Эҳтиёт қил», — дея тайинлабди:

Шогирд устозининг ўгитларини эслаган ҳолда, васиқани сувга солибди. Вақти келиб устоз ҳужжатни сўраганда у бир парча титилган қоғозни берибди. Устоз бошқа васиқа ёздириб олиш учун подшоҳ саройига кира олмади.

Дарғазаб масхарабоз шогирдига ўшқирди:

— Кўзимдан йўқол! Сен касбимни ипидан-игнасигача ўзлаштирибсан, энди мен сенга кераксизман!

Антиқа тажриба

Бир масхарабоз:

— Оддий бир тажриба билан «Ҳамма нарса Худонинг, инсон ўз ихтиёри билан ҳеч нарса қилолмайди» дейдиганларни мот қиламан, — дебди.

— Қандай қилиб, — деб сўрашди ундан.

— Мен билан баҳслашганнинг жағидан тутиб шундай сўрайман: «Ҳозир тумшуғингга бир

туширишим мумкинми?» «Ҳа» деб жавоб берса, у ўз фикрини инкор қилган бўлади. Борди-ю, «Йўқ» деб жавоб қилса, мен ўйлаб ўтирмай жағига тушираман ва бу билан ҳақлигимни исботлайман.

У нега оқсаяпти?

Бир масхарабоз оқсаб қолди. Буни сабабини сўрашса:

— Эртага узоқ сафарга чиқаман. Назаримда, йўлда оёғимга тикон кириб кетади, — деб жавоб қилган экан.

Мунажжимга ишонма

Бир масхарабоз деди:

— Мунажжимларга ишониб бўлмайди. Мана қаранг: биз бир қориндан тушган эгизак ака-укалармиз. Иним бойиб кетди, мен эса масхарабозман. Шундан кейин ҳам мунажжимлар башоратига ишониб бўлармикан?!

Кўзига ишониш керакми ё бурнига?

Бир масхарабоз қози ҳузурида ўтирган эди. Шу пайт у ерга бир аёл кириб келди ва йиғлаб эридан шикоят қила бошлади. Аёл чодир ёпинган бўлиб, фақат чиройли кўзлари кўринарди.

Масхарабоз:

— Бу аёлга ишонсангиз бўлади, муҳтарам қози. Ҳақиқатан ҳам уни қаттиқ хафа қилганликлари кўзларидан билиниб турибди, — деб ён босди аёлга.

Бу гапдан дадилланган аёл юзини ҳам очиб юборган эди, унинг эзилган анжирдай пучуқ

бурни, чўтир ёноғи кўринди-қолди. Шунда масхарабоз қозига гап қотди:

— Йўқ, йўқ, тақсир, бу заифага ишониб бўлмайди. Гарчанд кўзлар уни хафа қилишганидан дарак берса-да, айни пайтда, бурни аёлнинг ёлғончилигидан, барига ўзи айбдорлигидан белги бермоқда. Бинобарин, бу аёл раҳм-шафқатга нолойиқ.

Масхарабоз ва ўғиллари

Бир масхарабоз ўғиллари билан овқатланиб ўтирарди.

Ўғиллар очкўзлик билан оталари битта олгунча икки-уч бўлак гўштни оғизга солишарди. Шунда масхарабоз: «Отанг ва онангни ҳурмат қил» дейди донишмандлар. Менга келсак, сизлар оғзингдаги гўштни шапиллатиб еб битираётганингизни кузатиб тургандан минг дарра калтак еганим афзалроқ эди, — деган экан.

Ғаройиб тоифа

— Артистлар кимга ўхшайдилар, — сўрашибди бир кишидан. У жавоб қилди:

— Чап қўлида лой ушлаб, ўнг қўлини садақага чўзиб турган гадойга. Агар ўнг қўлига пул тутқазмасанг, чап қўлидаги лойни юзингга чаплайди.

Бемаъни ҳазил

Масхарабоз бир одамдан қарз олиб, кейин тониб кетди.

Улар тортишиб, охири қозига келишди. Қози қарз берган кишидан сўради:

— Гувоҳларинг борми?
— Йўқ.
Шундан сўнг қози масхарабозга деди:
— Сен ҳақиқатдан ҳам қарз олмаганингга қасам ич.
Масхарабоз жавоб қилди:
— Яхшиси, укам менинг ўрнимга қасам ичсин. Чунки унинг қарз олмагани аниқ.

Муҳим аниқлик

Бир қизиқчидан сўрашибди:
— Бир динор беришса олармидинг?
— Ҳа, албатта, фақат йигирма дарра уришмаса оламан.
— Бу нима деганинг? Йигирма дарранинг динорга нима дахли бор?
— Чунки, биламан-ки, ҳаётда ҳеч нарса шунчаки берилмайди.

Зарур тузатиш

Бир актёр қиш пайти қимматбаҳо ва тоза кийимларда кўчада айланиб юриб эди. Унинг олдига нотаниш одам бориб деди:
— Илтимос, менга эгнингдаги тўнингни совға қилгин. Исо пайғамбар ҳам «Яктагингни сўраганга тўнингни ҳам ечиб бер», деб айтган.
Актёр жавоб қилди:
— Пайғамбаримиз мени кечирсинлар-у, лекин айтишим керак-ки, у зот бу гапларни иссиқ ўлка — Фаластинда, қолаверса, ёз фаслида айтган.

Шубҳали танишлик

Бир масхарабоз Закрон исмли савдогарнинг ғашига тегаверган эди, жеркиб берди:
— Эй, мунофиқ, мени кўп эрмак қилаверма. Сен ҳали бир қаричлигингда, онанг менга синглидай эди-я!
Масхарабоз бундан ғазаби қўзғади, аммо ўзини тийди. Уйга келгач, онасидан сўради:
— Сиз Закрон исмли савдогарни биласизми?
— Исоқнинг ўғли Закронни айтяпсанми?
Шунда ўғил дебди:
— Савдогар ҳақ экан. Сиз нафақат Закронни, балки унинг отасини ҳам билишингиз хаёлимга ҳам келмаганди.

Эшикни нега ёпмадинг?

Бир масхарабоз уйга келса эшик очиқ, ичкарида хотинининг олдида бир нотаниш эркак. Шунда масхарабоз у одамга танбеҳ бера бошлабди:
— Ақл борми ўзи сенда? Аёл-ку бефаҳм бўлади, яхши-ёмонни ажратмайди. Аммо сен бунақа пайтларда эшикни ёпиб олишни унутмаслигинг керак-ку!

Тонқирлик

Бошқа бир масхарабоз зинапоядан тушаётган хотинини тўхтатиб, қаттиқ огоҳлантирди:
— Билиб қўй, яна бир марта менинг олдимда зинадан чиқаётганингни ё тушаётганинг-

ни кўрсам (қадим шарқда аёлларнинг эри олдидан зинапояда чиқиб-тушиши ўта одобсизлик ҳисобланган — таржимон), мен сен билан ажрашаман.

Буни эшитган хотин зинадан шартта ерга сакради.

— Мана, бўлдими? Сенинг олдингда зинадан тушмадим ҳам чиқмадим ҳам.

Шунда эр лол қолиб деган экан:

— Қойил! Одамлар бу ишингни кўрганида қонунни четлаб ўтишни ўрганиш учун сени ёллашган бўлар эдилар.

Унинг хислатлари

Бир актёр хунуккина бева аёлга уйланди. Ажабланган танишлари бошқаси тегмадими, деб сўрашибди:

— Қомати Арнана хирмонига (Ривоятларга кўра, худди шу хирмонда подшоҳ Довудга ваҳий келган — таржимон) ўхшайди, совуқлиги эса — Ливан тоғларидек. (Қадимда инсонлар Худолар баланд тоғ чўққиларида яшашади деб тасаввур қилишган -таржимон.) Шу боис, зора шу орқали менга пайғамбарлик хислати юқса, деган умид билан уйлангандим.

Қўшнига боғлиқ

Масхарабоздан сўрашди:

— Етмиш ёшли чолдан фарзанд бўлиши мумкинми?

— Мумкин, агар унинг ўттиз ёшли қўшниси бўлса.

Эр-хотиннинг гумонлари

Актёрнинг ҳомиладор хотини бадбашара эрига деди:

— Шўрим қурисин, наҳотки туғиладиган болам сенга ўхшаса?

Эри эътироз билдирди:

— Йўқ, бола менга ўхшамаса шўринг қурийди.

Тежамкор қашшоқ

Кунлардан бир куни актёр хотинига деди:

— Битта қулф топайлик.

— Нимамиз борки, беркитгани қулф излаб қолдингиз?

— Ҳозирча совуқ ҳавони беркитамиз. Унда [illegible] яхши сақланади, бузилмайди. Аввал сақлашга шароит тайёрлайверайлик, бой бўлиб кетсак гўшт-ёғ, туз-пуз, ўтин-пўтин, ҳаммаси бўлади.

Уларга гапириш бефойда

Масхарабоз мастлар олдига бориб бир нарсалар демоқчи бўлди. Гапига қулоқ солиш ўрнига, уни тутиб олиб роса дўппослашди.

Масхарабоз калтакни еб-еб, ғиринг демасдан кетаверди.

Ундан, нега ҳеч бўлмаса уларни масхара қилиб ҳам қўймадинг, деб сўрашувди, шундай жавоб қилди:

— Ахир улар маст-ку, ҳеч балони тушунмайди. Уларга ҳунаримни кўрсатишни бефойда, деб билдим.

Масхарабоз ва сартарош

Қози масхарабознинг соқолини олиб ташлашни буюрди. Сартарош соқол олишга киришаркан, масхарабозга деди:

— Оғзингга ҳаво олиб тур.

— Аҳмоқ! Қози сенга менинг соқолимни олишни буюрдими ёки лунжимни шишириб, ҳуштак чалишни ўргатишними? — деган экан масхарабоз.

Серпушт аёл

Масхарабоздан, нечта фарзандинг бор, деб сўрашди. У жавоб қилди:

— Худо ҳаққи, ишонтириб айтаманки, болаларим сони хотиним билан ўтказган тунлар сонидан ортиқроқ.

Хавфли тажриба

Масхарабозни ит тишлаб олди, ўртоқлари унга маслаҳат беришди:

— Агар унинг қутирган-қутирмаганлигини аниқламоқчи бўлсанг, тоза ундан пиширилган нон бериб кўр. Агар емаса қутурган, еса — қутурмаган бўлади.

— Борди-ю, мен шундай қилгудек бўлсам, яқин атрофдаги барча итлар келиб, мени талаб ташлайди, — эътироз билдирди масхарабоз.

Жиноятдан олдин жазо

Туҳматга ишонган қози беайб масхарабозни эллик дарра уришга ҳукм қилди. Лекин

[illegible] ноҳақ ҳукм чиқарганини ўзи билиб [illegible], масхарабоздан узр сўради.

— Кечиси йўқ, — жавоб қилди масхарабоз. — Сиз буни китобингизга ёзиб қўйсангиз, [illegible] келиб бирор жиноят содир этсам яна уришга ҳукм этмайсиз.

Дуога қўшимча

Кўзи оғриган одамдан актёр сўради:

— Кўзингни нима билан даволаяпсан?

— [illegible], онам дуо қилиб турибдилар. Менинг онам — жуда тақводор аёл.

Актёр маслаҳат берди:

— Дуо, албатта энг яхши даводир. Шундай бўлса ҳам, кўзингга сурма суриб тур (Қадим Шарқда одамлар сурмани кўз давоси сифатида ишлатишган).

Жазодан қочиб қутилмайди

Айтишларича, яҳудийларнинг бир қадимий битиги топилган экан. Битикда ҳикоя қилинишича, пайғамбар Исайя қатлидан (уни арра билан [illegible]) кўп ўтмай мусофир одам бир хонадонда тунаб қолади. Суҳбат чоғи [illegible] дебди:

— Худо пайғамбар қотилларини кечирмагай. Охиратда улар ўз жазосини топгайлар.

Буни эшитган хонадон соҳиби:

— Пайғамбарни арралаганлардан бири мен бўламан, — дебди.

Шу пайт бирдан чироқ липиллаб, ўчиб қолай деган экан, хўжайин пиликни тўғриламоқ

ниятида қўл чўзибди. Шунда аланга унинг қўлини ялаб куйдиради. Мезбон куйган жойни ёруғроқда кўриб, пуфламоқчи бўлиб, юзини чироққа яқинлаштиради. Бирдан соқолига ўт илашиб, олов тезда сочни, бошини қамрайди. Уй эгаси додлаб ташқарига югуриб чиқибди, ўзини ҳовлидаги ҳовузга ташлабди. Аммо у куйиб бўлган эди – ҳовуздан жасадини олиб чиқишибди.

Бир коса шўрва

Бир бой ўз уйида тушлик қилиб ўтирарди. Унинг мазали таоми ҳиди эса бутун кўчагача таралларди. Шу атрофдан ўтиб бораётган қорни оч бир фақир чидай олмай, бойдан овқат беришини илтимос қилибди. Уй бекаси бир коса шўрва қуйиб бермоқчи бўлиб ўрнидан қўзғалган экан, эри уришиб берибди. Фақир бой ҳовлисидан оч қорин билан чиқиб кетибди.

Бой эса овқатланиб бўлгач, нарвондан томга чиқа бошлабди (Шарқда текис том дам олиш учун қулай жой ҳисобланган). Лекин нарвоннинг охирги поғонасида қоқилиб, пастга қулабди ва тил тортмай ўлибди.

Эрининг ўлимидан сўнг ягона меросхўр бўлган бева ота-онасининг уйига кўчиб ўтибди. Эридан қолган шахсий буюмларни қашшоқларга улашиб берибди. Шу жумладан унинг ёстиғини ҳам бир мискинга бериб юборибди. Бу ўша, оч эканида бир коса шўрва берилмаган киши эди.

Фақир уйга ёстиқни олиб келиб, чокини сўкибди, пахтасини олиб ташлаб ювмоқчи

[illegible]. Қарасаки — ёстиқ ичида минг тилло [illegible] турибди!

Камбағал бу пулларга керакли уй ашёлари харид қилиб, эгнига тузукроқ кийим олибди. Сўнг бир оқила бева топибди ва никоҳ ўқитиб бирга яшай бошлабди.

Кунлардан бир кун аёл эрига аввалги турмуши билан яшаётган пайтида бир коса шўрва тилаб келган мискин тўғрисида ва хасис эрининг фожиали ўлими ҳақида гапириб берибди.

Эр ҳам ёстиқ воқеасини сўзлаб берибди ва эр-хотин бир-бирларини таниб олишибди. Шунда улар Худога шукроналар айтишибди ва бахтли ҳаёт кечиришибди.

Парвардигор марҳамати

Бир фиранг савдогари Хитойга сафар қилиш тараддудида экан. Унинг ҳузурига бир чол келибди ва савдогардан каттагина қўрғошин бўлагини олиб кетишини, Хитойда уни сотиб, пулига шойи газлама келтириб беришини илтимос қилибди. Савдогар рози бўлибди.

Хитойда савдо қилиб турганида, унинг олдига бир одам келиб қўрғошин сўрабди. Ўша заҳоти дарров олиб келган қўрғошинни бир юз ўттиз динорга пуллабди. Ишлари битгач, чолнинг илтимосига кўра шойи олиб, ватанига қайтгани кемага ўтирибди.

Уни қарангки, бозорда ундан қўрғошинни сотиб олган одам ҳам худди шу кемада кетаётган экан. «Қўрғошинни қаердан олгандингиз?» —

сўрабди ўша киши савдогардан. Савдогар унга қўрғошин берган чол ҳақида айтиб берди. Шунда у одам дебди:

— Хато бўлиши мумкин эмас, ўша одам менинг амаким бўлади. Мен унинг ягона меросхўри бўлишимга қарамай, у менга кун бермасди. Бундан безор бўлиб, Хитойга кўчиб кетган эдим. Энди сизга қўрғошин воқеасини гапириб берай. Мен уни сиздан сотиб олгач, бошқа шаҳарга олиб бориб қимматроққа пулламоқчи эдим. Уч-тўрт харидор қўрғошинни уларга бўлиб сотишни илтимос қилишди. Қўрғошинни кесгандим, ичидан минг тилло пул чиқиб қолди. Ҳозир олиб кетаётган молларимнинг барчасини ўша пулларга олдим. Парвардигор марҳамати билан ўзимга тегишли бўлган мол-дунёдан маҳрум бўлмадим.

Юртларига қайтиб келишгач, ҳамроҳлар чол оламдан ўтганлиги ҳақида хабар топишди. Унинг мол-мулкига жияни эга бўлди. Савдогар ҳам Хитойдан қўрғошин пулига келтирган шойиларни ўша одам қўлига топширди.

Бир кечада оқарган соч

Бир йигит тушида ўзининг ўлганини, фаришталар уни иблислар қўлига топшираётганини кўрибди. Марҳумни аланга қайнаб турган жаҳаннамга улоқтираётган эмишлар. Йигит эрталаб даҳшатдан уйғониб кетибди, қараса соч-соқоли оппоқ, худди саксон ёшли қарияникидай бўлиб қолган эмиш.

Бировга чоҳ қазима

Бир подшоҳ ўз сарбозларидан бирининг [illegible] қасд қилиб, ўлдирмоқ ниятида юрган [illegible] [illegible] эса тоби қочиб, ҳакимга қон [illegible] бўлибди.

[illegible] ҳакимни ҳузурига чорлабди, қон [illegible] [illegible] заҳарлаб, шу йўл билан сар[illegible] [illegible] буюрибди.

[illegible] подшоҳ айтгандай қилиб сарбозни [illegible] [illegible] тиғни эса тозалаб қўйишни [illegible], бошқа асбоблари ёнига қўшиб қўйди.

[illegible] кўп вақт ўтмай ҳакимнинг ўзи бе[illegible] [illegible] қолади ва шогирдидан қон чиқариб [illegible] [illegible] қилади.

[illegible] билмаган ҳолда ўша заҳарланган [illegible] [illegible] [illegible] томирини кесади. Шун[illegible] [illegible] ҳаким ҳам сарбоз каби азобланиб [illegible] [illegible]

Чин дўстлар

[illegible] бир киши дўстидан ёрдам сўрабди. [illegible] [illegible] [illegible] чиқариб узатди. Ҳамён[illegible] [illegible] [illegible] шу кишининг бор пули экан.

[illegible] бундан бехабар, ҳамённи олиб [illegible] [illegible]. Ҳамённи очиб пулларни санаб [illegible] [illegible] [illegible], унинг бошқа биродари [illegible] [illegible] [illegible] олиб боргани ҳам им[illegible] [illegible] айтиб зорланибди. Хо[illegible] [illegible] йиғлаб ўтирмай пулли халтачани [illegible] [illegible]

— Ўзим ҳам шу ҳамённи бир дўстимдан олгандим. Худо берсин, насибамни бир амаллаб топарман, — дебди.

Меҳмон пулни қўйнига жойлаб уйига йўл олибди. Уйи томон кетиб бораркан, қаршисидан ҳамённинг асл эгаси чиқиб қолибди ва дўстидан ёрдам сўрай бошлабди.

Шунда у ўйга толибди: «Бу пулларни менга инъом қилишди. Дўстимнинг эса аҳволи меникидан оғир экан. Шундай пайтда пулни яшириб, дўстимга ёрдам бермаслигим гуноҳ!» Шундай мулоҳаза қилгач, у ҳамённи дўстига узатди. Дўсти ўз ҳамёнини таниб уни қаердан олганлигини сўрабди.

Бор гапдан хабар топишгач, уччовлон ҳамёндаги пулни баробар бўлиб олишган экан.

МУНДАРИЖА

Юнон файласуфлари ҳикматлари 3
Эрон донишмандлари ҳикматлари 18
[illegible] донишмандлари ҳикматлари 27
[illegible] донишмандлари ҳикматлари 31
Насроний роҳиблари ҳикматлари 40
Мусулмон донишмандлари ҳикматлари 43
Олиму фузалолар ҳикматлари 54
Араб зоҳидлари ҳикматлари 58
[illegible] ҳақида ҳикоятлар 71
Тилсиз жониворлар суҳбатларидан 81
Тадбирли ва башоратчилар ҳақида ҳикоятлар 88
Пок ва муруватли инсонлар ҳақида ҳикоятлар 99
Бахил ва қурумсоқ кишилар ҳақида ҳикоятлар 104
Ҳунармандлар ҳақида ҳикоятлар 114
[illegible] ҳикоятлар 120

Адабий-бадиий нашр

АБУЛФАРАЖ

ҲИКМАТЛАР ВА ҲИКОЯТЛАР

Таржимон *Қодиржон Носиров*

Муҳаррир *А. Файзуллаев*
Рассом-дизайнер *Р. Маликов*
Техник муҳаррир *Б. Каримов*
Кичик муҳаррирлар: *Д. Холматова, Г. Ералиева*
Мусаҳҳиҳ *З. Қудратов*
Компьютерда саҳифаловчи *К. Голдобина*

Нашриёт лицензияси AI № 158. 14.08.2009.
Босишга 2016 йил 22 апрелда рухсат этилди.
Бичими $70\times90^1/_{32}$. Офсет қоғози.
«Virtec Peterburg Uz» гарнитурасида офсет усулида босилди. Шартли босма табоғи 4,95.
Нашр табоғи 4,48. Адади 3000 дона. Буюртма № 16-320.

Ўзбекистон Матбуот ва ахборот агентлигининг
«O'zbekiston» нашриёт-матбаа ижодий уйи.
100011, Тошкент, Навоий кўчаси, 30.

Телефон: (371) 244-87-55, 244-87-20.
Факс: (371) 244-37-81, 244-38-10.
e-mail: uzbekistan@iptd-uzbekistan.uz
www.iptd-uzbekistan.uz